Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

Сердало

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 8 АВГУСТ, 1987 ШУ. ★ № 95 (7441). ★ Мах 3 кеп.

ПЕРЕСТРОЙКА ГIУЛАКХАШЦА Ю

М. С. Горбачева Подмосковья юртарча къахьегамхошца хинна вIашагIкхетараш

5 августе КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев хилар Московски областе уллача «Раменский» яхача агропромышленни комбинате. 18 колхози совхози, дулха комбинат, шурий завод, пищекомбинат, гIишлош ю трест — района ерригача 53 предприяте шоай низаш а ресурсаш а вIашагIтехай цхьан комплексе, из даьд лоархIамегIчарех дола социальни декхар кхоачашдара, хIаьта цун приоритет белгалъяьй КПСС ЦК июньски Пленумо.

Тахан практически мишта кхоачашду мохк продуктанца Iалашбара декхар, фу ду Кхачан программа кхоачашъяра — из яр юрта къахьегамхошца М. С. Горбачева хиннача къамаьлий керттера тема.

Центральни усадьбе а доацаш, хьалха хьайоала коартолаш чуэцаш латтача кхай тIа юхасайцар машинаш, хIаьта цигта хилар нахаца ду корта бола къамаьл а. Элитни фу кхедаргара даьнна коартолаш чуэцарга кхачвалца из культура интенсивни технологегIа кхею укхаза. Кхыметтел продукцена реализаци еча а пионераш хиннаб раменцех — торгови организацешца духхьалара договораш а увттадеш, уж дизза кхоачашду цар, хьаьккхача бесса, подмосковни лаьттан хьаж а йоагIаш, йохк цар коартолаш...

Районе хьалхалатта коартолаш делаераш къахьегаш ба «Заворово» яхача совхозе. Фуна лаьрхIа цига коартолаш кхееш я интенсивни хьисапе къахьега Н. П. Бабарыкина звено. Кхы а виъ саг — Николай Павловича ши воI — Вячеслави Александри, Букин Виктор Иванович а цун воI Виктор а мара вац звенона юкъевоагIаш. ДIадахача шера миллион сом пайда баьб барт болча цу пхе саго.

— Моаршал да шуга, гвардейцаш, — механизаторашка — мехка йовзаш йолча «заворовски технологе» автораршка, — йистхул Михаил Сергеевич. — Шуга хатта дукха хIамаш дар са, бакъда, эггара аттагIчунгара, вахарца дувзаденначунгара дIаволалургва со. Дог-уйла миштай шун?

— Дика я, корта болаш я.

М. С. Горбачев: Хьажал, хьахозар цхьа жоп да: дика, хила ма йоагIара, тIехдика. Проблемаш массаза а я. ХIаьта хIанз уж вайцига дукха я. Нагахьа санна уж ецаре, вай доккхий гIулакхаш дIадоладергдацар. Бакъда, са безам ба къамаьл бытагара, наьха йоакхо яргара дIадоладе: шун поселок къаьнара я, вай ханарчарех я.

В. Бабарыкин: ХьалхагIа къаьначарех яр, хIанз вай ханарчарех, вахара мел эшар долаш а урагIйодаш а я.

М. С. Горбачев: ТIаккха кагирхой раьза бий дуккхаза вIаштIардаьча цIеношта?

А. Бабарыкин: Ма дарра аьлча, газ, дIайха хий дола квартира эца безам боагIа.

М. С. Горбачев: ХIаьта усадьбана безам тIабодац мотт сона ха яларга хьежжа мара? Хетаргахьа, кагирхой безам хула хургба хьалхагIа квартира хьа а нийца, дика дIатарбала, амма хьатIакхоач дезал, бераш хила деза ха, тIаккха уйла а хувпалу хургья-кх? Москвана юхе лаьтташ кIезига да; кхом бар дукха наха шоаш цIенош хьалдара новкъарле йой-хьогI?

Н. П. Прохорихин, совхоза директор: А, хIара шера кIезигагIа хьалду усадебни тайпара цIенош. Шера 85 цIа шоаш хьалду юрташка бахача наха.

М. С. Горбачев: Лаьтта кIезига да, яхаш дувцача хана, масала, москвичаша яхар кхетадеш да. ХIаьта кхыча моттигех аьлча, тхона хетар иштта да: юрта дуккхаза вIаштIардаь цIенош хьалде гIерта дезац. ЦIа — из вахар да, сага оамал я. Оаха уйла ю кредитах тийна ахча юхаданккхара ха йIаьхъяра хьакъехьа, цунца юрта бахача дезалий бюджет чIоагI а ергйолаш.

Михаил Сергеевича механизаторашка хетт цIенош мишта дIоахду, школа мел эшачунца Iалашйой. Цар жоп лу поселке центральни котельни я, газопровод юллаш латт, берий дика школа, детсад, клуб, торгови центр я, аьле. Нах раьза ба.

М. С. Горбачев: ХIаьта тхо сел раьза а дац. Парте Центральни Комитетага, правительстваго письмош ух. Масала, шекар таац, из доацаш ха хул, яхаш язду наха. Шунцига а, хетаргахьа, цу тайпара суртда?

Аз шуга фу аргда хой шоана, хIаьта цох берригача мехкага хоам болба корреспонденташа. Сага-сих шера 45 килограмм гаргга шекар дуъ вай хIанз. Норма, медикашта хетачох, 35 килограмм я. Долче, нормал совгIа вай дуъ итт килограмм шекар. ХIаьта шекар дац, яхаш дувцача хана, хетадала тарлу, из бокъонца таац, аьнна. Бакъда, шоана ма хой, шекар ца таара бахьан малагIа да.

Хьадувла, хIама къайла ца хьош воашка хоаттаргда вай: самогон делга цIенхаштта дехка деза ха хьатIакхаьчаяц? Самогонщикаш готбаьб вай, бакъда, эшаш хуле кхы чIоагIагIа а готберг6а. Доккха беркат доадеча, хIаьта керттердар, наха малар меладеча цу тайпарча наха, кхетадеш ма хиллара, моттиг хила еза диноэавраш яьхача заман чу... (Белалу). Хьажал шо, маларaш мелар санна долча унзарча лазара къамарга тIа вай ког тIаоттабаьчул тIехьагIа, мел дика хIама хиннад. Iоажала кIалхарбаьхаб бIаьш эзараш нах, травматизм кIезиглуш латт, къахьегама овсарле лакхъеннай, порядок дукхагIа хиннай. Цу наькъ тIара довла йиш йий вай?

Бабарыкина звено малараш мелилга дехка дезаш дац, болхлой IаьдалагIа эхьюхь долаш яхара хьал хьаннинад чIоагIача арteле, пхи шу да звенос интенсивни технологегIа болх бу, цо делаю 270 гектар.

М. С. Горбачев: Опыт, гу сона, дика я шун. Шоана хетий шоаш гIулакха дизза дай да, аьнна?

Н. П. Бабарыкин: Хет, Михаил Сергеевич. Нагахьа санна хьалхагIа, цхьайолча хана кхыдола балхаш дара тIера доахаш хиннадале, хIанз фуна йола коартолаш чуийца даллалца, сага тIерадоахалургдац.

М. С. Горбачев: Шоана тIадиллар бехктокхаме гIулакх да. Нагахьа санна дIаде дика фу ца хилча, коартолаш а хайра хургьяц. Оаш мел даьккхар дизза хьалой шоана? Цар мел даьккхар дIадала деза наха. ХIаьта къа ца хьегаш, продуктага хьежжа доацаш, оалаш ма хиллара, хьацар ца доаккхаш, моллагIвар хIама яккха гIертилга ла йиш йолаш дац.

ТIаккха фу дар-хьогI подряд дIахойнхьача, вешта аьлча, лаьтта а керттера фондаш а шуга аренде дIаелча? Лаьтта а шун да, техника а шун я. ХIанз оаш болх бу коартолашца, тIаккха хьажкIашта оасар ду, тIаккха баьцаш чуэц. МаIан сенах латт аьлча, из латт шоашта дIаденнача лаьттан тIа шоах биза дай хиларах.

Къамаьл хотталу коартолаш кхеяра интенсивни технологех. Iилмай виъ кандидато къахьегача совхоза Iилман секторца цхьана хьаьяча приспособленех а орудех а. Звенона керте латтачо дувц фуна лаьрхIа коартолий кхом бе, удобренеех дикагIча тайпара пайда эца, лаьттана обработка ю техника эргаьккха тоае мишта вIаштIехьдоал. Из дарах юкъера лархIэча областе эцачул шозза дукхагIа чуэц укхаза фуна лаьрхIа коартолаш, харшашта юкъе 140 сантимер а йолаш, шолхадаьхача харшашка гребневи хьисапе коартолаш дIаювш хилча шозза кIезига эш удобренеш.

М. С. Горбачев: Сона гу, хIанз оаш ше мел дола хIама лоархI. ХIанз шо да агрономаш а, экономисташ а, механизатораш а. Иштта хила а деза.

Эстонски агрономашкара хьанийцай укхаза пропашной культураш кхеяра гребневи технологи, каст-каста хувцалуча подмосковни хаоттама геттара эффективни я из. Укх шера, дувцачун дух тIа даьхар совхоза пропашной культурай цеха начальника В. Н. Акатьева, бIаьсти тIехьаьннача а ахка догIаш делхаш денача а хьалашка, къаьнача, гребнеш йоапача технологегIа оаха болх баьбаларе, коартолаш йоацаш дусаргдар тхо.

ХIаьта тахан дика хиннай, геттара лоархIаме да уж цIена а йолаш хIара дийнахьа Подмосковьяи столицан тикашка дIакхоачаш хилар. Аьхача кхай тIа гIолла М. С. Горбачев духьалвода коартолаш чуэцаш йоаллача комбайна. Комбайно хьа ца ийца коартолаш лехьаеш, цунна тIехьа боагIа кхалнах. Массехк минута дIабоабу комбайна мотор.

Кхалнахага йистхулаш, Михаил Сергеевича аьлар: Шуна сай къамаьл да са, маIача нахага ладийгIача вахарах дукха хIама ховргдац. Шоана тIалатта дукъ доккхагIа ма дий...

Юртарча вахарах, кхалнаха цIагIа деча гIулакхех гуччахьара а хьдда а къамаьл дIадолалу. Михаил Сергеевича хетт: шоай доалахьарча беша болх бе ха хулий, яхаш. Рассрочках ахча дIатергдолаш хьалъяь коттеджаш фу мах болаш я? ХIаьта дукха бий доахан, хьакхарч, коа тIара оалхазараш делаю совхоза болхлой? Атта дий-те царна доакъар Iалашде?

Халахете а, дукхагIбола болхлой шура ациа хIанз а тика тIа ух, хIаьта пальто е коч совхозе а ца тегийташ, столице тегийт.

М. С. Горбачев: ВанагIа, ательена лаьрхIа цхьа цIалг къоастаде магац-хьогI боахама кулгалхочоа? Оаш уж деррига дешаш увттадеча хана пецвала везаш хIама дац. Из-м хьазилга шура мичай Из-м элементарни хIама ма дий: цIен ремонт мичахьа яйтаргья, мичара яхьаргья гIишлон материалаш? Из вахар да. Мичара дахьаргда доагор? Цунга хьежа езараш Советаш я. Болх белга дицценнад царна, царех дукхагI чарна. Партийни органашта тIехьа а яьле лел, дуккхача хана шоай доаца гIулакхаш деш хул партийни органаш, хIаьта кхыбараш — боахама кулгалхой — шоай декхараш кхоачашде Iома а бац. Массанегара доагIар цIенхаштта хьадеха деза тахан.

М. С. Горбачевга дег тIара моаршал хетт «Борец» яхача колхоза центральни усадьбе бахача наха.

М. С. Горбачев: Гу сона, дика я шун поселок. Хоза карташ, лерттIа цIенош. Цунна со раьза ва. Саго цIен йоакхо йой, тIаккха из балха тIа хила воагIача бесса хул. ХIаьта цIагIа порядок ца хилча, балха тIара гIулакхаш а лерттIа лелац. Шун боахам сона бовза дукха ха я. Болх бе хов шоана. Берригача мехка йовзаш я «Борец» яха племзавод. Долче, оаш деча гIулакхех баркал хилда шоана. ХIаьта гIулакхашка хьежжа шо дахаш хилар — из а дика хIама да. Из иштта хила а доагIа. Къахьега ховр а дукха хIама хьадер а дика вахаш хила веза. Во да моллагIча цхьанне лерттIа болх ца белга гушше, нахага йоаца пар гIато шийна яккха из гIертташ хилар. ТIаккха хаттар отт: цу саго леладечунга хьажа деза. Наха массаза а гу коллективах, обществах дIахада волалур малав.

Московски областе хIанз дукха да дика боахамаш. Цунга низ болаш латт, шура а дукхагIа йоакх цо. Коартолаши шурей—керттера хьокхамаш. Бакъда, дукхагIа йоакхо е еза гIулакхаш дара сфера, наькъаш, бытовой учрежденеш дегIайоалаяра. ХIана аьлча, цу даькъе Московски область тIехьаюс кхыметтел Россе гIолларча юкъарча хьокхамел а. Столични областа проблемаш дукха я. Къаьстта гIишлошъеча а деш, цунна, новкъостал дар дукха хIанз решени кийчъеш латт, хIаьта хьатIайоагIача пятилетке Подмосковьера гIулакхаш тоаде деза.

Тханцига перестройка массане хьаллоац.

М. С. Горбачев: ХIаа, гу сона. Шун гIулакхаш гу сона. ХIанз иштта хила а доагIа. Перестройках кIезигагIа дувца деза вай, хIаьта цунна лаьрхIа дукхагIа хIама хьаде деза. Из да хIанз эггара керттердар...

ДукхагIа порядок эш вайна, цхьанне шоллагIчун дукхагIа сий де деза. ДукхагIа хила деза эхь-эздел, дог-цIена хилар. Эхь-юхь долаш даха деза. Дика да оаш из кхетадеш, хьакъалца а дегаца а кхетадеш. Из геттара лоархIаме да. Политика я, цу политикана тIехьа къовсам лоаттабу правительство я, из политика къоабалъеш дола халкъ да. Из эггара керттердар да, новкъостий. ДIахо мел дар ше хьаметтадоагIаргда. ДIадийца-хьадийца хьаметтадоагIаргда, тIаккха перестройка дIаяржаргья, цох хьалур дика а хургда.

Оаз: Керттердар, Михаил Сергеевич, машара тIехьа къовсам лоаттабар.

М. С. Горбачев: Зувш дий шо, цу даькъе а вай дукха хIама делга?

Оазаш: ХIаа, гу тхона, дика хов.

М. С. Горбачев: Герзаш Iоаделга соцаде дезилга, машар лорабе безилга кхетадаь Iац алхха вай халкъ. Из кхетаду халкъаша, берригача мехкашкарча къахьегамхоша. Капиталистически чар а дегIаухачар а, массанахьа кхетаду из. ХIаьта из я вай политика тIалатта лард — из гIулакх деш я шийа деррига кхыча а халкъашта.

Цул тIехьагIа М. С. Горбачев хилар «Борец» яхача колхоза къахьегама сийлен музее, 1931 шера вIашагIбеллача боахама ветеранашца вIашагIкхийтар.

М. С. Горбачев йистхилар колхоза ветеранага, Сийлахьбоккхача Даймехка тIем тIа хиннача А. П. Усковайга:

— Мишта ях, фу дагадоаллаш я сий дола шун ноахал?

А. П. Ускова: Тхоай низ дIа ма кхоачча болх бе безам болаш да тхо, укх шера мара пенсе яхаяц со, нахал тIехьависа безам ца боагIаш да хIанзара вахар.

М. С. Горбачев: Вай ветераний низ латт патриотизмах, дог-цIена хиларах. Кагирхой из ховш хила беза.

Оазаш: Тханцига хов!

М. С. Горбачева безаме къамаьл ду колхоза хьалхарча коммунистаца П. П. Зверевайца. Из парте эттай 1939 шера, 18 шера боахама партийни организаце секретарь йолаш хиннай.

Ка бола ялат чуэцаш латтача цхьан кхай тIа М. С. Горбачева къамаьл хилар комбайнерашца, специалисташца, Iилмахошца. Цига дийцар юрта боахаме Iилман разработкаех дикагIа пайда мишта эцаргба, юрта эша техника эргаьккха тоа мишта ергья. Духхьал цу лостамашка я кхай продуктивность айяра керттера резерваш. Къаьстта теркам тIабахийтар ялат чуэцача хана доа ца дара.

Дикача фух долча хьайбай а коа тIарча оалхазарий а районни выставкага хьежачул тIехьагIа, М. С. Горбачев вIашагIкхийтар хьайбаш леладерашца.

— Дукха ха йий оаш коллективни подряд юкъейоалаяь? — хаьттар цо Старниковски ферма болхлошка.

Оазаш: ШоллагIа бутт ба. ХIанз мара дIадолалуш дац.

М. С. Горбачев: Хетаргахьа, кийчлуш, дувцаш дукха ха яьккхай оаш. Цунна раьза дий шо?

Оазаш: Да, раьза да! Дагадувлаш дукха ха яьккхай. Кердача тайпара болх бу шоллагIа бутт ба, хIаьта хIанзле а хоалуш да шийна тIадахка гIулакхаш коллективо боккхагIча бехктокхамца кхоачашделга. ГIулакх дикагIа дIадода.

Оаз: Михаил Сергеевич!

(Йистедоалар 2-ча оагIо тIа).

Яхъа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

ХIара къахьегама коллективана бехктокхаме да шийтталагIча пятилетка шоллагIа шу. хIана аьлча, укх шера дезду Сийлахьбоккхача Октябра 70 шу дизара юбилей. Цу денна сийленца накъабахара, укх юбилейни шера план ханал хьалха кхоачашъяра доккхий декхараш тIайийцад Малгобекски бурув тохара балхий управлене бурувдеттараша. Чакхбаьннаб хьалхара ворхI бутт. Мишта кхоачашду цар шоаш тIаийца декхараш? ДIабахача ворхI бетта баьча балха итогех къаьгга гуш да бурувдеттараша шоаш тIаийца декхараш кхоачашделга. Бурув тохара пачхаьхалкхен план ханал бархI ди хьалха кхоачашйир цар. Бутт бовлехьа ворхI бетта заданел совгIа техар цар цаIи ахи эзар метр гаргга бурув.

Вай республикерча бурув тохара балхий управленешта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай Малгобекски УБР коллективо. Из моттиг хьожае а йоагIаш, хьожаяь хилар къаьгга гуш да. Дог гIоздоахаш да цун деррига технико-экономически хьокхамаш. Къахьегама овсарле лакхъяра пачхаьхалкхен план ткъеста процент тIехкхоачашъяьй цо. ПланагIа лаьрхIачул совгIа мел теха бурув духхьал из лакхъяра чотагIа техад. Бурув тохара коммерчески сухала задани 116 процент кхоачашъяьй цо. Бурув тохарга дIабода мах лохбарах, химически реагенташ, утяжелитель, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах планал совгIа укх шера бурув деттараша пачхаьхалкхенна 647 эзар сом пайда баьб.

Деша дай бац

Доккхий социалистически декхараш тIайийцад Грозненски швейни производственни объединене хIамаш тегараша, инженерно-технически болхлоша, гIулакхерча наха пятилетка шоллагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяраи Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача цIейна сийленца накъабахараи. Чакхбаьннаб хьалхара ворхI бутт. Мишта кхоачашду цар шоаш денна дош? ДIабахача ворхI бетта баьча балха итогаша хьахьокхачох уж шоай деша дай хиннабац. ТIайийцача социалистически декхарий нагахьа пункт яц цар кхоачашъеш. Цул совгIа уж лоархIабац пачхаьхалкхен планах а. Товарни продукци арахецарей из маьхалъяккхарен пачхаьхалкхен план низткъа мара кхоачашъяьяц объединене болхлоша. ЛоархIабац уж арахецача продукцега дIабода мах лохбара, пачхаьхалкхенна пайда бара заданех а. Ховш ма хиллара хIара къахьегама коллектива керттера хьокхам ба шийн потребителашта продукцена поставка яра договорни декхараш толамца кхоачашдар. Цхьабакъда, чакхбаьннача ворхI бетта цу декхарех 91 процент мара лоархIаьяц из. Цун потребителашка дIа ца кхоачаш йисай шиъ ахи миллион сом мах бола тайп-тайпара продукци. Долче, цун смежникий балха тIа чIоагIа Iеткъад из гIулакх.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО

КПСС ЦК Политбюро 6-ча августе хиннача заседане хьежар шийтталагIча пятилетке а 2000 шерага кхачалца йолча хана а наьха унахцIено лораелга эргадаьккха тоадара керттерча лостамийн СССР здравоохранена перестройка яреи проектага, КПСС XXVII съезда установкашка хьежжа, 1988—90 шерашка мехка унахцIено чIоагIъелга тоадеча хьалхарча даькъе де дезарий дешага. Цу документаш тIа белгалдаьккхад, унахцIенон органийн учрежденейн, Iилма-тохкама институтий, медицински дешара заведеней болх овлангара денз тоабара, могашала служба кадровии материально-технически потенциалах дикагIа пайда эцара, наха медицински гIулакх дар нонагIо дикагIа хилийтара наькъаш.

ЛаьрхIа да тоъал доккхий гIулакхаш де унахцIенон профилактически лостам чIоагIбара, гонахьара хьал унахцIенагIа хилийтара, советски наьха къахьегама, быта, салаIара хьалаш тоадара, физически культура занятешта цахаддаш уж юкъеозара, малар меларцен алкоголизмацеи лоаттабу къовсам чIоагIбара, наха кхача лоаттабара структура эргаьккха тоаяра.

ЛаьрхIа да больницаши поликлиникаши хьалъяра дIахьожаю капитальни вложенеш, хIаьта иштта оборудовани эцара дIахьожаду рузкъа нонагIо алсамдаккха. Дарбан учрежденешка кхачанген молхашкен дIадодачун нормаш лакхъю. ЛаьрхIа да вай мехка хьаю молхаш ма эшша хилийта. медицински техника арахецилга тоъал алсамдаккха.

Де лерхIараш — здравоохраненеи медицински Iилман доалдара, планироване, финансироване система эргаяккхар, медицински Iилма-практически объединенеши межотраслевой Iилма - технически комплексаши, Iилматохкама учрежденешкара опытно - экспериментальни предприятеш дегIайоалаяр, къахьегама, материальни, финансови ресурсех пайда эцача кулгалхой дукхагIа шоай лоIаме хургбола хьал вIаштIехьдаккхар.

Решени яьй наьха унахцIено лораяри здравоохраненена перестройка яри эргадаьккха тоадара Керттерча лостамий проект кепайоазоне араяккха, из дерригача халкъо ювцаргйолаш.

БерагIа боллаше къахьегача кхалнахан зIамига бераш долча ноаноштен йола льготаш шеръяра, цунца дувзаденна къахьегамах долча законодательствана цхьацца тIатохараш дара тIаерзаяь ВЦСПС, советски кхалнаьха Комитета, министерствайн ведомствайн предложенеш могаяьй, белгала аьлча, цу болхлой категорена ловш хуле, царна лоацдаь балха ди е кIира оттадар, берагIа болча кхалнаха балхарен гIулакхаш дечарен нормаш лохъяр, кхыча, аттагIболча балха уж дIахьожабар де лаьрхIад. Иштта лаьрхIа да болх беча кхалнаха кхыйола льготаш а шеръелга, царна аьттув болаш дола къахьегама хьалаш вIаштIехьдоахилга.

СССР Центральни статистически управленех статистиках йола СССР союзнореспубликански пачхаьхалкхен Комитет (СССР-а Госкомстат) елгах йола предложени могайир. Белгалдаьккхад, перестройка яро, боахама доал деча радикальни реформа чакхъяккхаро статистически органий болх дикала кердача боарам тIа баккхар дIадехалга. Царна хьалхашка оттадаь декхараш: информаци сихха кийчъелга. из нийса хулга, цун гласность шеръелга, мохк экономически социальнон дегIабара процессий анализ кIоргъелга.

Политбюрос могайир М. С. Горбачева Малайзе премьер-министраца Махатхир Мохамадаца хиннача вIашагIкхетарен СССР Министрий Совета Председатела хьалхарча заместитела В. С. Мураховскенеи малайзийски правительствана керте латтачунеи юкъе хиннача къамаьлий итогаш. Белгалдаьккхад, дIахьа къамаьл дарои яьча договоренносташен шин мехка юкъе шоайла кхетам хилийтареи дIа-хьа гIулакхаш леладареи хьал оттаде аьттув бенилга. Къулбехьен-Малхбоален Азе мехкий ассоциацеца (АСЕАН), цунна чуйоагIача пачхаьхалкхенашца леладу гIулакхаш дIахо дегIадоаладе Советски Союз кийча йолга дIакхайкадаьд.

ФРЕЛИМО парте председателаца, Мозамбика Халкъа Республика президентаца Ж. Чиссаноца хинна М. С. Горбачева беседаши советско-мозамбикски переговорий итогаши могаяьй. Белгалдаьккхад, Советски Союз юха ца йоалаш Мозамбикаца гIулакх леладара тIехьа йолга, цо цу мехкаца массе оагIув чулоацаш дола гIулакхаш дIа-хьа леладара принципиальни никъ лаьцалга.

КПСС ЦК Политбюро заседане хьежар мохк социально - экономически дегIабоалабара, партеи пачхаьхалкхенни арахьарполитически балха цхьадолча кхыча дешашка.

Перестройка: дикагIбарий опыт—массанена

Болх тоабара чотагIа

Карара шу доладаллалца тIехьаюсаш хьайоагIар Сунженски района «Путь к коммунизму» колхоза йиъIлагIа ферма. Из гIулакх дIахо ла йиш йолаш дацар. Соахка гурахьа колхоза парткома, правлене соцамагIа цунна керте оттавир хьалха толашагIа йолча фермана кулгалдеш хинна коммунист Ичиев Рамазан. Саг хьагаргволаш бацар цунга кхаьча боахам. Хьадечох дог ца лазаш дукха бар хьайбаш леладерашта юкъе. Цхьабараш духхьал балха лоархIаш мара бацар, цар меттел бераш ухар доахана доал де а уж детта а.

Иштта дар фермера гIулакхаш. Къахьегама дисциплина чIоагIъяра керттера теркам тIабахийтар кердача кулгалхочо. Балхах дог лазаш, хьинар дола нах оттабир производственни участкашта керте. Хьадеш башха хIама а доацаш ахча нийдаьраш, хьалха санна атта болх бе шоаш бутаргбоацилга кхетадаьраш шоаш дIабахар фермера. Керда кулгалхо болх тоабе гIертилга гуш бола хьаьнала къахьегамхой бисар, Ичиевна новкъостал де баьлар уж. Цхьан дийнахьа коллектив гул а яь, подрядах къамаьл дир ферма заведующе. Юххьанца дукхагIбараш кхетанзар цо дийцачох, долче, хIаранеца де дийзар къамаьл. Кердачох ца тешаш хиннараш дIакхетабара доккха новкъостал дир подрядах доала доккха беркат довзаш хиннача ферма толашагIа болча хьайбаш леладераша: доаркаша Хачубарова Совдата, Астамирова Еленас, Асангиреева Альбикас, бежа Iуша Резниченко Ивана, Евлоев Хасбота, кхычар. Юххера а, берригаш а раьза а болаш, коллективни подряд юкъейоалайир ферме. Хержар совет. Цунна юкъебахар лакхе цIераш яьхачарел совгIа ах шу даьлча денз шу даллалца дезала подрядагIа Iаьсий хьалкхедеш вола Фомин Николай, ферма специалисташ.

— Ше сендухьа, малагIа болх бе безаш ва хов хIанз хIаранена, — дувц скотника Резниченко Ивана. — ХIаьта Рамазан валехьа ховш хилацар учетчико, бригадиро нарядаш увттаеш дийнахьа балха мел сахьат оттадаьд. Цкъаза болх ца баьчо, низ дIакхоачар деш къахьийгачул дукхагIа ахча нйдеш моттигаш а нийслора.

ХIанз балха итогаш хIара дийнахьа ю. ЛаьрхIача улга тIа дIаязду, масала, доаркаша мел шура яьккхай, цунах мел ахча доагIа. ХIара бетта итогаш еш собрани хул. Цига яхье котало яьккхараштa лу «ТолашагIа йола доярка», «ТолашагIа вола бежа Iу» яха вымпелаш, хIаьта доахан леладеча корпусашта юкъе хьалхаяьннача коллективана — «ДикагIйола корпус» яхар. Цу коллектива а балха хьалхалаттача хьайбаш леладерий а сийна байрахк урагIйохийт.

Колхоза кулгалхошта тIехьара валанзар Ичиев Рамазан конторе, цIеча уголоке, столове дIайхача хица йIоахъю батареяш оттаяллца, котельни вIаштIехьъяккхалца. Белгалдаккха доагIа, мукъача хана болх беш столови а кухни а хьайбаш леладераша шоаш яьлга а цига эшар: газови плиташ, пхьегIаш, гIандаш, истолаш шоаш Iалашдаьлга. Хьаьш деха, карт хьарца, ниI еха моттиг хилча а колхоза гIишлошъерашка ца хьежаш, шоаш оарцагIбоал уж. ТIехь-тIехьагIа дукха хул ферме йоаккха шура. Масала ,июль бутт болалуш хIара кхоабача Iаттагара дийнахьен буси 7 килограмм шура йоаккхаш хиннаяле, цхьоалагIча августе из цифра 8, 9 килограммага дIакхачар. ХIанз йоаккхаш яр соахка укх хана хинначул 1, 8 килограмм дукхагIа я. ХIаьта толашагIа болча доаркаша Хачубарова Совдата, Хамзатова Марема, Асангиреева Альбикас дийнахьен буси итт килограмм совгIа шура йоакхх. Доаркашта доккха новкъостал ду скотникаша Гапархоев Билана, Резниченко Ивана, Евлоев Хасбота.

Къаденна, кIезига шура луш дола дукха доахан да цу ферме хIанз а. Къонадарашца уж хийцача шура кхы а алсамъяргья. Из кхетадир кердача кулгалхочо. Цудухьа Iаьсий, пинараш хьалкхедара къаьстта теркам тIабахийтар.

Рамзан венача хана, ялх бутт баллалца хьалкхедеш долча Iаьсилгашта дийнахьен буси 300 грамм мара дулх IотIанхетацар. Бахьан — уж леладераш из болх ца ховш а хьадечох башха йоакхо па еш а хилар. Цудухьа кагийча Iасилгашта доал делга цу хана толашагIа хиннача доаркана Астамирова Еленайна тIадиллар.

ХIанз пхелагIа бутт мара бац цо из болх бу. ХIаьта хIара Iасилга дийнахьен буси IотIакхеташ дола дулх 700 граммага дIакхоачадаьд.

Иштта хьинаре, толамаш доахаш къахьегаш ва доккхийча Iасилгашка хьожаш вола Фомин Николай а. План 400 грамм йолаш, 600 грамм совгIа дулх тIакхетийт цо дийнахьен буси хIара Iасилга.

Беча балхага хьежжа да наха нийду алапеш а. Масала, хьалха хIара бетта доаркана 70—80 сом мара доагIаш хиннадеце, хIанз 300 сомага дIакхоачаш нийду, хIаьта скотникаша кхы а дуккхагIа — 400 сомага дIакхоачаш.

Э. ТОЛМАЧЕВ.

СУРТА ТIА: ферма заведующи Р. Ичиеви Iаьсий леладер Е. Астамирован.

Автора сурт.

ПЕРЕСТРОЙКА ГIУЛАКХАШЦА Ю

(Нистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

М. С. Горбачев: Масса хIаман тIехьа шоаш жоп дала дезача хьале нах нийсбелча тамашийна хIамаш хул. Хьокхамаш кхыча бесса хул, хIаьта цхьайолча хана саг а вовзаргвоацача воал. Долче, гIулакх а хувцалу, болх а кхыча тайпара бу, цох хьахулар а кхыча бесса хул. ЗIамигача коллективе сихагIа чакхдоал из. Цудухьа дезала подрядаш дика дIайолаеннай вайцига. ХIаьта шун яр санна йолча йоккхача коллективе хозрасчетни подряд — боккха гIа баккхар да. Доккхача гIулакха дай хул шох.

Оаз: ХьалхагIа рынкага чIоагIа догдоахаш дар тхо. Цига кхухьар коартолаш, кабуц — ахча даккхар духьа. ХIаьта ахча ферме доаккх, тхоашта, тхоай боахама мел эша продукташ колхозера хьаязъю хIанз. Доахан, котамаш лелаю, массе хIаман кхоачам хул. Ахча а да тхога. Тха къахьегамах дика мах лу, шин сменагIа болх барга довла лаьрхIад оаха, тIаккха ха дукхагIа хургья, коа-карта кулг тоха а кхувргда.

М. С. Горбачев: Нийса да. Шоана аьттув болаш хIама да из. ТIаккха кагирхой а дикагIа гIоргба хьайбай боахаме болх бе. Хой шоана, со сенна раьза ва? Эггара керттердар — гIулаках кхета а кхеташ, оаш подряд юкъейоалаяр, лар-доацар фуд ховш шо хилар, шоай декхар шоана довзаш хилар, специалисташа де дезар а правлене де дезар а, цо шоашта хьалхашка отталу декхараш а кхетадеш хилар. ТIаккха шо да-кх дизза дола дай.

Хьона фу хет, аьнна сагага хоатташ ца хилча, цунах саг а гражданин а ца лоархIаш, духхьал болхло мара ца хеташ хилча сага массаза новкъа хул. ХIаьта коллективни подряд, цунца ювзаенна йола демократи, — из да-кх саг хьаллоацар. Вай обществерча сага лов дерригача гIулакхашка дакъа лаца, хIаьта из дика а да.

Дезала подрядагIа шоаш беча балхах доашхаш дийцар марои сесагои АникингIар, СосенкингIар, СмирновгIар звенос. Стаж Iаяха йоккха еце а, цу коллективай гIулакхаш во лелац. ХIаьта керттердар да нах шоай низзах тешар, кердача тайпара, кхы а эффективнегIа, обществана а шоашта а дукхагIа пайда беш боахам лелабе тIатеIIа Iомалуш хилар.

Болх вIаштIехьбаккхара, цун хьалхарча хьокхамашта, подряде дакъа лоацарий алапешта духтIавувлар М. С. Горбачев.

«Борец» яхача колхоза централни усадьбе М. С. Горбачев хьежар усадебни тайпара долча кердача цIеной улицага. Боахамо хозспособагIа хьалду уж, хIаьта цар чу бахача наха квартирах мах мара телац. Из улица, дийцар къахьегамхоша, кастта кхы а йIаьхагIа хургья. Цу гIулакха эша средстваш колхозага йолаш я. Эшаш да гIишлон материалаш Iалашъеча гIо пар.

М. С. Горбачев шоайцига хьоашалгIа хьийхар марои сесагои КостиковгIар.

Делкъел тIехьагIа Генеральни секретарь хилар «Подмосковный» яхача совхозе. Отход йоацаш хьувкъам чузнача. чакхдоахача а продукцена расфасовка еча а цехе пакеташ йоацача технологегIа баьцадаараш дIакхухьача машинай системага хьежар из.

Цул тIехьагIа боахамий кулгалхоща, партийни комитетий секретараща, «Раменский» АПК болхлоща вIашагIкхетар хилар. Цига къамаьлаш дир АПК генеральни директора К. В. Куницке, «Путь Ленина» яхача колхоза председатела Н. Е. Чернякова, «Ленинец» яхача колхоза парткома секретара А. Н. Константинова, «Подмосковный» яхача совхоза директора Н. Н. Никишина, приборостроительни завода директора И. Н. Степнова.

Дош хаддаш къамаьл дир **М. С. Горбачева.**

Цо аьлар:

— Ма дарра аьлча, новкъостий, шоана хьалхашка лаьрххIа кийчдаь къамаьл де план йолаш вацар со. Цул совгIа, оахоша баь никъ оаха вIаштIехьбаьккхар нахаца дукхагIа деттадургдолаш, къамаьлаш дергдолаш. Подмосковья цхьан районе — Раменске лоацца аз яьккха хачакхйоалача хана, новкъостий, ала безам ба айса арабаьккхача наькъа, цу лоаццача сахьаташка хиннача вIашагIкхетарашта а къамаьлашта а се чIоагIа раьза хиларах. Раьза хIанаб аьлча, раьза ва Раменски район, цун къахьегамхой, кадраш а партийни организаци а цхьан метте а ца латташ, дIахьалхашкахьа йодаш яйна хилара. Кердача декхарий а овлангара перестройка яра этапо, практически хувцамаш дара этапо дIадехарий а хьакъехьа уйла ярга диллача дIахьалхашкахьа йодаш йоландаь.

ХIаьта из, хетаргахьа, перестройках реальность хилар хьагойта керттера хIама да. Дага Iайнар дIа а довзийташ, из цхьаннахьа накъадалар дог а доахаш, нах цIенхаштта, корта болаш уйлаш е баьннабале. тIаккха теша мегаргда вай политиках, перестройка яра вай лаьцача наькъах тIехьагIа белгталара хувцамаш хургдоаца аргIанара кампани хург ца хиларах.

Вай, новкъостий, кхетаде деза, хIара шу, хIара ди мехка кхелашта геттара боккха лоархIам болаш долга. Вешта аьлча, общество дегIаахара деррига наькъаща овлангара перестройка е эшача ситуацена хьатIадаькхад вай. ЗIамига гIа бахарца, де дезараш ах мара ца дарца, иштта кхы тIа тIаийдеча де дезаращца проблема къоастаергъяц.

ХIанз сона хетачох, партена, общества эггара доккхагIа карагIдаьннар — вай массане из деррига дика кхетадеш хилар. Тхо долча ЦК-а тешаш ба халкъо а, парте а, вай кадраша а перестройка — хьадагалаьца гIулакх санна ца а кхетаеш, вахаре лоархIаме, хиланза яргйоацар санна лоархIаш хиларах, хIаьта перестройка наькъа тIа довла деза бухь билла, цу новкъа чIоагIа гIа боахаш гIоргдолаш. Нагахьа санна цхьацца бараш, укх зале багIачарех а болаш, хьалха а хиннаб реорганизатораш, вай обществе аргIанара дIадаьржа реорганизаторски кIомдалар хила мег из, цу даькъе мехка политически кулгалдара боараме а, цудухьа дика хьажа деза яха уйла йолаш хIанзалца хиннабале а, аз дош лу шоана, цу тайпара уйла хилар гIалат долга. Хала кхаьчай вай общество перестройкага, хIаьта цун реально, хьатIаера из. Нагахьа санна вай ха дIайохийте, вай дукххача хIаман тIехьа чIоагIа эшаргда.

Из хьалхардар. ХIанз нийсса бIара а хьежаш вай къамаьлаш деш, са цIаькха а ала безам бар, цхьаккха шеко йоацаш, хьадда перестройка е езалгах. ХIаьта перестройка массане а е еза. Тхона ховш да вай обществага перестройка тIехьара бехктокхам дIатIаэца а, из мухь белаж тIа билла а могаргдола низ болга. Тхо тешаш да вай общества перестройка декхараш кхоачашдергхиларах, нагахьа санна, дукххачох из IоцIенлой. мукъайоале. ХIаьта эггара хьалха къаьнарча тайпара уйла ярах, къаьнарча оамалех мукъайоале. Кердадовла вай. Кердадалар вайгара дIадолалу. Цудухьа ях аз, деррига а партегара, кулгалдеча кадрашкара дIадолалу. Из керттера дош да, новкъостий. Нагахьа санна цхьаннахьа партийни организаци — областной, районни е юкххьанцара — тIехьаюсе, цо гIулакха зе ду. Цудухьа из деррига дика кхета а деш, обществан халкъен лакхерча хьашташка хьежжа пунах духхьал дувца деза. Хьадда перестройка яра наькъа тIа довла деза. Колхозашкен совхозашкен нахаца къамаьл деш, аз кхетадир, перестройка царна эшаш йолга. Шуца цхьана, из политика практически решенешка яккха, хIаране шийн посте — колхозе, совхозе, предприяте де дезачун, малагIча моттиге хIаране хьинарегIа къахьега деза яхача хаттара, хьадда дола жоп лаха деза вай. Нах морально а психологически а из де кийча ба. Из вай кадрай балха, партийни организацешта дика кIийле я. Цудухьа, нагахьа санна цхьание гIулакх хеттача беса дIа ца доде, из парторганизапе бехк, кулгалдеча кадрай бехк ба. Из а партийни IаьдалагIа ма доаггIа дувца деза. Нагахьа санна шийна перестройка еча дакъа лаца ца моге кхычарна никъ дIабала беза.

Нагахьа санна, оаша сога перестройка кхоачашъяра еррига кадраш хувца еза аьнна хоатте. Езац. Сона хетачох, вай воай халкъаца, воай кадраща къестаде деза перестройка хьалхашка увттаду декхараш. Цхьабакъда цо юкъера даккхац, лакхерча а юкъерча а эшелонашка, иштта боахамий боараме хувцамаш хила мегаш хилар, кхы а керда низаш тIаккхетаргхилар. Бакъда, керттерча даькъе вайца перестройка гIулакх къестаде дезараш кадраш я. Цхьабакъда, пул совгIа, йолаш я естественни процесс: шоай къахьегама итог е гарга кхаьчараш а ба. Из а кхетадеш да. Е цхьаболчар шийна керда декхараш хьатIаэпа низ дIакхачац. Из а кхетадеш да, хIаьта цига ситуапена драматизаци е езац. Шийн дIадехараш, шийн кадраш, шийн наькъаш хул хIара заман. Хувцавала а политически, организаторски, идеологически балха кердачох пайда а эцаш, цу кердача наькъашка гIолла дIаваха а могаргдолаш волчо болх бе а беза, хIаьта из къахьегамхоша, партийни организацеша хьаллапа а веза. Сона хетачох, вай кадраех дукхагIбараш из де кийча ба.

Хетаргахьа, тайп-тайпара хила мег: цхьане сихагIа тIаэцаргья, шоллагIча цIаькха а уйла ергъя. Принципага диллача вай кадрай керттерча составо къестадергда уж декхараш, вай воай кадраш, нах бохабе лаьрхIа дац. ХIаьта цунца цхьана машар бе йиш йолаш дац, вай дегIаахар сих па деш, сухала керда скоросташ ца йоахаш, хьалха санна, деррига дIадахарца.

Сона чIоагIа дика хет перестройка маIан халкъагара хьайоагIача хIамах сакхувш хидара оамалца наха кхетадар. ХIаьта из тахан вай вIашагIкхийттачул тIехьагIа, са дег чу дижа керттера хIама а да.

Нагахьа санна безам беце, мел саг хьалхьевой а, из хьабулургбац. Нах Iехалургбац. ХIаьта наькха, хIанзара уйла-нигат, — из башха-дика хIама да. Цудухьа парторганизацеша а кулгалхоша а зехьа йоае йиш яц ха. ДIахьалхашкахьа кхувла еза перестройка еррига процессаш. Сенах латт цун керттера звеньяш? хьалхардар: вай хьаллаца деза гуччахьара дар, деррига дешаш, кхыметтел эггара халагIдараш а халкъаца цхьана дувца а дувцаш, цунца къестаде деза уж. Цунна эшаш я демократизаци, вай наха боккъонца дакъа лоацилга. Цудухьа вай ях — перестройка лард — демократизаци. Из — партийни органашка, халкъа боахаме, еррига къахьегама коллективашка беча балха кхыйола методаш я. ХIанзлехьа шийн законагIа пайда ийбе боладаьб доалдара керда механизм, бригада, цеха, предприяте кулгалхой, коллективай советаш харжара яраш санна йолча кердача формаех. Подрядни дезален фермай коллективай масалах шоана, хетаргахьа, хоаденнад, мел сутара хиннад вай халкъ, мел безам хиннаб цун, духхьал дукхагIа даккха гIертар духьа а доацаш, из кхетадеш да, — цIена ахча даккха. ФуннагIа даь а паччахьалкхенгара даккха мича гIерт из, хIаьта хьаьнала къахьегаш даккха ма гIертий из алапи. Из деций социалистически хьашт? Дизза да социалистически, цудухьа цунна цхьаккха доазув увттаде йиш яц, деррига, саго хьа мел даьккхар, дIадала деза цунна. МоллагIча цхьанне ше ца даьккхар дIайиделга хилийта йиш яц. Из я социализм.

Цхьан кхалсаго йоах: бюллетенагIа цIагIа ягIаш хулар, хIаьта далла ба хоастам. Кхыметтел кхы цхьакха а деха йиш яр. ХIаьта хIанз бер цамогаш хилча е хье цамогаш хилча, йоах цо, хьа уйлаш хьувз, мишта лел-теш цигара гIулакхаш, яхаш. ВIалла сатем бац, цхьа-ши ди даьлча, сихагIа балха яха безам отт, хьажал, дагадоаллар фудмалагIа уйлаш хьахул. Из-м Iалаьмате лоархIаме ма дий, новкъостий. Коллектив стабильни хилийтара, саг хIамах кхеташ, говзал лакха йолаш хилийтара, беррига нах шоайла бовзаш хилийтара сага безам совбаккха беза. Духхьал цун низ кхоачаргба къахьегама овсарле а дикал а лакхъелга Iалашде. Цу деррига а хьахулийт керда хьал. Из хьаллаца деза демократега, кердача боахама механизмага, планированен производство вIаштIехьякххарен процессана саг юкъеозарга гIолла. Из да вайна эшар, цо къахьегама стимулировании, чIоагIъю инициатива, цIена гIулакх делга, лакхъю къахьегама овсарле, колхоза, совхоза, общества хьашташ вIашагIтох хIара сага хьашташца. Нагахьа санна хIара сага хьашташ телхадой, цхьаккха а хургдац, общество а эшалургья. ХIаьта деррига а алапи лакхдалар духьа деш хуле, тIаккха пунах мехкага цхьаккха кхоачаргдац, тIаккха мохк а эшалургба, хIаьта сага а холургда из шийна Iаткъилга. Цудухьа хьаштий нийса боарам лаха беза, хIаьта кердача механизмага, демократе формашка гIолла вайна из кора а боагIа — из да хьалхардар, гласноста хьалашка, перестройка еррига процессашта нах юкъеозарга гIолла дер. Хала да хIанз болх бе. Вай массане а цхьайолча хана Iомаде дезаш хул демократи дIайолаелга, хIанз вай кхетадаьд, малагIа я бокъонца йола демократи. Цхьабараш кхерабеннаб, цхьабараш яха болабеннаб: мичахьа дуг вай, сенца кхоачалургда из? ХIаьта иштта уйла йолчарна дицлу керттердар, сага массаза а цIена уйла хилар. Цхьацанахьа гучалелха мег групповой хьашташ, бовзара - безара тIагIолла хьаллувцилга, бакъда, бухсоццача кхьчача массанена лов бригадана, цеха, предприятена, колхоза, совхоза керте тешшаме, хьакъал дола, нах тIехьабаха, вахар тоадар шийца дувзаденна йола перспектива хьаелла могаргдола кулгалхой латтилга. Вай наха из кхетаду, царна вIалла а эшаш бац наха хьалхашка, дика ба алийта кулгалхой. А, царна эш талантливи, къахьегама лоархIам кхетабеш бола, наьха дагар ховш бола, хIаьта доаггIар дIадехаш, нийса дIадехаш бола кулгалхой. Демократи — из сийлахь - доккха гIулакх.

Эшар да, шоана хьалхара коллективера порядок воте а па еш. оаш оашош елга. Пайда ийбелаш хIанз демократически формаех. Из доагIа кулгалхошта а. хIаьта къаьстта парторганизацешта а. Хьалхардар. — из да перестройкана болх бара, саг социальни хьинаре а бехктохаме а хулга Iалашдеш дола хьал хьакхоллар.

ШоллагIдар. Цхьайолча хана йоах, из тоъаш дац, вож тоъаш дац, кхоалагIдар а доацаш да. Тахан бIарччача дийнахьа сона хезадац кIал кIийле а йоацаш дехар деш. Дехаш мел дар кIал кIийле йолаши. цIенхашттан да, кIезига хIамаш наха кхыметтел тIа а кхахьац. Цо а хьахьокх вай нах сакхетам болаш хилар. ХIаьта из деррига а долаш дале а, дукха да вай къоастаданза дола деш, дукха да вайна ца тоаш а, техника, къаьстта кхачан промышленноста яр, гIишлон механизмаш, материалаш. Из деррига а иштта да. ХIаьта, новкъостий, тувла ца далар гIоне, цу гIулакха тIехьа перестройкага довла деза, нийса позицеш а лоацаш.

ХIанзчул тIехьагIа хьалхарча плане хургда балхах хьахулачох дола дош. Кхы а я къоастае езаш йола проблемаш. ХIара культурана лаьрхIа машиний комплекс хьае еза: морковкана, хохашта, сельдереяна, иштта кхы дIахо а. ХIаьта, таханара керттера дош — из да балха хьахулаш дар. Таханлехьа юрташка вIашагIъеллай Iаьльмате йоккха потенциал, хIанзалца санна а ца беш, кхыча тайпара болх бе беза цо. Эггара хьалхарча плане йоалаш латт юрта керда механизм, болх вIаштIехьбаккхара керда формаш, общества хьашташ сага ший хьашташца вIашагIтоха таро луш йола стимулироване керда формаш.

Хьаэцаргья вай масала СолдатовгIар дезала ферма. Цхьан шера 1800 килограмм шура тIаккхетийтай цо. ХIана кхетийтай? Сага безам совбаьннаб укхаза, деррига а лаьрхIад — белгалдаьд кулгалхой декхараш, шоай декхараш, нормативаш.

Е цхьаькха масал доаладергда вай Кубана практикера. Цига деррига аьха Iодилладд, деррига карадерзадаьд. Тхо хиннача колхозе, Тимашевски районе генараш хьувкъадаьд 23 центнер гектара тIара, хIаьта дезала звенос — 35 центнер. Цхьатаррарча лаьттара, цхьатарра делхаш догIа, цхьатарра удобренеши фуи, цхьатарра машинаши йолаш. Цу тайпара масалаш да боамби кхебеча а. Псковски областа цхьан районе балха юкъейоалаяьй дезала, коллективни подряд, хIаьта хьалха хиннараш миссел нах болаш лоаццача ханашка, дика дIадийра кхаш.

Нийса да, новкъостий, юртара дешаш хIанз а дукха да къоастаде дезаш, чIоагIъе еза цун база, Политбюро оаха лаьрхIад ЦК керда Пленум кийчъе, керда хьали Iоаяь опыти теркал а еш аграрни политика дIахо тоаергйолаш. Гучох, дувцаргда деррига дешаш: социальни, материальни база дараш, кхыдараш, халкъабоахама комплексе экономически нийса бувзам болаш агропромышленни комплекс хургйолаш. Оптови маьхаш хувцадалар теркал а деш, колхозийн совхозийн доходаш цхьаккха доацача кхоачаргйоацаш. Цу дерригане а уйла е еза. Бакъда, новкъостий, керттердараш диццалийта йиш яц — уж да боахам лелабара кердача методий дешаш. Цунга хьажа шо. Тахан нахаца оаха къамаьл деш, цхьан бригадира аьлар, гIишлошъеча болх беш ва из, боахама кулгалхойи специалисташи башха тIера бац коллективни подряда. Кхыча тайпара хила беза кулгалхой, болх берашкахьа тIабийрза, демократегахьа, кердача механизмашкахьа тIабийрза.

Диц ма далийта оаш, укхаза ха йоаьр тIехьавусаргва шоана. Бакъда, низагIа коллективни подряда нах чулехка багIац. Укхаза дукха болх бе беза, специалисташ а экономисташ а юкъебоалабе беза, нахаца дагадовла деза. Колхоза, совхоза, партбюро кулгалхой гIулакхах дог латаш болга наха бIаргадайча, уж шоаш тIехьабаргба шоана подряда. Бакъда, модана лаьрхIа, отчет ялара, галочка оттаяра де дагIац: йий подряд, йолаш йий наха гIулакхаш дара сфере кооператив? Яц. Сенга хьеж хьо? ХIана яц? Парте решенешта духьала ва хьо? Уж къаьнара къамаьлаш да, къаьнара нафталинни методаш я. Цу тайпара гIулакх леладе йиш яц. ДоаггIача тайпара леладе деза, боахам лелабарен стимулированен кердача методашка довла деза.

ХIанз вай йолаш я йоккхий колхозаши совхозаши, къаьстта кхыча зонашка. Цар йолаш я йоккхий бригадаш, отделенеш, комплексаш. КIеззига лаьттанцара дIакъаьстай уж. Из Iаткъаш да бухсоццаш хьахулачоа. ХIанз цу колхозийн совхозийн доазонашка, коллективни, дезала подрядага гIолла, арендни подрядага гIолла сага хьашташцара бувзам чIоагIбелга Iалашде деза вай. ТIаккха вIашагIтохаргья вай боккхача коллективни боахама совленаш сага ший хьашташца. Из да эшаш дар. Цу тайппара болх бой, шинкхаь шера мохк пунна тIаберзабе могаргда. Цунах теша а чIоагIа, хьаькъалца болх бе а беза. ТIаккха гIулакх дIагIоргда.

Бакъда, юрта ваха саг мел эшар долаш хила веза. Нагахьа санна уж дешаш кхоачашдеш дале. тоалуш чIоагIлу къахьегама коллектив. Наха хам бер сихха алапеш лакхдалар дац, цар лоархIар да мишта хувцалу юрт, мишта хувцалу производство, производствера бытовой хьалаш, къахьегама характер ше. Из Iалашдой, кагирхой дикагIа гIоргба колхозносовхозни производстве, шоай хьаькъал, образованность, керда дар тIаэцаш хилар юкъехьоргда, тIаккха сихагIа дIахо гIоргья технически прогресс.

ХIанз из деррига хьалхьоаде а къоастаде а эшар фуд? Инициатива я, новкъостий, шийн лоIамагIа болх беш, бехктокхаме хилар, майрра гIулакх дIахьош хилар. Майрра хила шо, гIулакх шоашта дIатIаэца, болх бе, кооперацена юкъе гIо шо. Укхаза шоана, къаьстта вIашагIкхетара доазонашка, таронаш йоккхий я.

Долче эшаш я боахам лелабара инициатива, боахам лелабара маькарал. Шийн лоIамагIа болх беш хилар. Майрра гIулакх дIадахьа ма кхера шо. Ординарни доацача тайпара къоастаде дешаш.

Со хьожаш хинна а цига аз нахаца къамаьлаш даь а боахамаш, — уж ма дарра аьлча, керттерча даькъе хьалхалатта боахамаш да. Цига къамаьл деча хана цхьан кхалсаго аьлар: Михаил Сергеевич, глубинке а гIо хьо. Аз кхетадир из сенна доагIаш да. Деррига иштта дац хьона Московски областе, укхаза, хIанз хьо волча санна, массанахьа дац хьона Раменки районе санна, яхилга дар из. Аз-м дика кхета ма дой, из иштта долга. Гаьнна укх тайпара лелац гIулакхаш малхбузехьа, къулбаседамалхбузехьа, къубаседехьа. Цига хинна Iац. Кхыметтел Москвана юхе а да эсала боахамаш, къаьстта социальни дегIадахкарга, стабильни коллективаш хьахиларга диллача. Укхазара хьадоагIа деррига экономически а кхыдола а бухсоццаш хьахулараш.

Бакъда, Подмосковье процесс сихха дикагIча оагIорахьа йолаенна дика да. ТIехьтIехьагIа дукхагIдолча боахамашка низ болаш боагIа, стабильно рентабельни дарий мугIарашка дIаотташ латт уж, караерзаю индустриальни технологеш. керда наькъаш лех, гIирсаш хьалду, доал доацаш яьда юрташ юхаметтаувттаю, наькъаш дехк. Цхьабакъда, хала хете а, из хIанз укх сахьате юхьиг мара яц.

Бакъдолаш да юрташ меттел городаш а кхыметтел Подмосковье а социальни сфера дегIаярга диллача, торговли, бытовой гIулакхаш делга дегIадоаладарга диллача дукххача хьокхамашта Российски Федераце областий списка тIа эггара тIехьа хилар. Столични область ма йий яр. Из вIалла мегаргдолаш дац. Оаш оашоша къоастаде деза тахан вай дийцача наькъех дола дешаш.

Московски область цIенхаштта перестройка е, цIенхаштта реконструкци е езаш, я къаьстта яIгачен кхачани промышленносте. Еррига социальни инфрастуктура цIенхаштта дегIайоалае еза. Болх укхаза дукха ба. Цхьабакъда Московски партийни организаце йоккха потенциал Iоаьй, уж декхараш къоастаде могаргдолаш а я.

ХIаьта бе-башхалонаш шун дукха я, хьокхамаш халхадувлаш да, хьалхалаттарашта уллув дукха ба середнякаш а духхьал тIехьабусараш а. Цудухьа алхха юкъерча боарамга кхаччалца хьалъайделча а хьалхашкахьа гIа боаккхилга хургдар. Нагахьа санна дикагIдолча боахамашта гарга гIертача-м оаш дукха хIамаш а кхоачашдергдар. Кхо миллион тонн шура — из декхар да оаш шоашта дIатIаэца а чакхдаккха а дезар. Миллион тонн баьцадаараш хIанззе а хила деза. Миллион тонн коартол хила еза. Тхона хетачох Московски областера специализаци хувцаяла езаш яц. Ер ялата край яц. Ер хьайбаш леладара, баьцадаараш леладара край, коартолаш лелаяра край я. Из специализаци я дегIайоалае езар. Доакъар оашоша даккха деза, хIаьта оаш дукха ийду из, ах гаргга.

Заворонски технологи ейзай сона. Хьажал шо: удобренеш а хьалха хиннараш я, фу а иштта да. Цхьабакъда, нах хIанз кхы тайпа ба, кхыча тайпара дIанийсдаь да низаши средствашн, кхыча тайпара я обработка яра система а. Мел чIоагIа ловзадаьннад лаьтта! Цу сахьате гектара тIара 450 центнер. Цудухьа миллион тонн коартол кхы а сихагIа йоаккхаргья цу технологега даьлча, хIаьта клевера лаьрхIа лаьтта мукъа а доаккхаргда.

Е хьажал шо, фу пайда баьлар голштинизацех. Цо таро хилийтар тIеххьарча цхьан-шин шера доахана Iулаш тоаде, шура тIаккхетийта.

ЧIоагIъянза яргьяц Iилманен практикане юкъера союз, цу гIулакха юкъеоза еза Подмосковьера Iилман организацеш, аграрни сектора продуктивноста даькъе Подмосковье цар сихха айергйолаш. Оаха шоана гIо дергда. Цхьабакъда, новкъостий, со шуга, Подмосковья коммунисташка, дог доахаш ва.

Аз дех, аьлар къамаьл чакхдоаллаш М. С. Горбачева, Центральни Комитета цIерагIа Подмосковья боахамий коммунисташка, къахьегамхошка моаршал дIададар, доккхий толамаш дахар ловдга дIахайтар. Тхо шоах тешаш да.

М. С. Горбачевца цхьана Раменски районе баха бар КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь В. П. Никонов, КПСС МК хьалхара секретарь В. К. Месяц.

А. БЕЛИКОВ,
Б. ГРИЩЕНКО,
Н. ЖЕЛЕЗНОВ,

ТАСС специальни корреспонденташ.

Сийлахь-боккха Октябри Нохч-ГIалгIайчеи

ТIЕМ ТIА ЧIОАГIДЕННА ВОШАЛ

Боккхача кхера тIа а хайна салоIаш вагIаш дагадехар сона кхелета волаш сайца, сай юртахоща Къулбаседа-Кавказе Советий Iаьдал оттадеча хана нийсденна хIамаш...

Гаргарча нахах, юртахоех бIаргтохар, сай нийсархой гор, царца дагавалар духьа вахавар со соахка гурахьа се ваьча Долакха - Юрта. Дикка ха яьннаяр со укхаза ванза. Юрта дIатIакхачалехьа автобуса тIара Iо а ваьнна, юрта къаьнарча кашамашка гIолла чакхваьлар со. Камбилеевка яхача хий юхе гIолла кIезиг-дукха хьал а ваха, шорттига хьалтIаваьлар тIаьръюкъе уллаш санна еррига юрт а цун гонахье а го йиш йолча лакхален тIа. Кхьла йоацача дийнахьа укхазара гу шаьрача моттиге яда хIирий юрташ: Тулатово, Зильга, Керда Ботакх-Юрт, Архонка, Кизилка, город Орджоникидзе.

Iалаьмате хала, унзара ха яр 1919 шера укхаза эттар. Дукха ха яьннаяцар Г. Бичерахов керте а латташ, Владикавказе хинна мятеж йохаяь. ГIалгIайчене еррнгача юрташка къеча наха дIадийкъадар бIаьхий барашкара хьадаьха лаьтташ. Массанахьа вIашагIйоххаш яр партийни ячейкаш. Паччахьа Iаьдала политика чакхйоаккхаш хинна старшинаш дIа а баьха, деррига доал дIаденнадар къебарийи середнякийи вникалех лаьттача ревкомашка. Цар балха лостам луш, эша новкъостал деш вар В. И. Ленина вайта Къулбаседа Кавказе Россен Къулбехьен чрезвычайни комиссар С. Орджоникидзе. Каст-каста воагIар из тханцига а. Долакха-Юрта ревкома председатель волча тха даьца — Дахкильгов Гиреца дагавалар, цунна эша гIо дар духьа. Массехк бутт мара баьннабацар укхаза из хьавена, бакъда, цу лоаццача юкъа цунна дика дайзадар моттигера хьал.

1918 шера 28 ноябре Владикавказе хиннача Терски областа халкъий V-ча съезде ше къамаьл деш цо аьннадар: «...ХIанз-хIанз вай доахадергда аьнна хеталуш хинна. IV съезд чакхйоалача хана этта хьал дагадоагIа сона; из яр вайна тIехьа а па бовлаш, шек болаш нах вайгахьа хьийжа цатешама ха. ХIаьта Советий Iаьдал ше цхьаь дисад аьнна хеталучча хана зIамига гIалгIай халкъ дIаэттар Советий Iаьдала тIехьа. ДIахо йола кхелаш мишта хургья па ховча хана тIехьашкахьа а па хьежаш, духхьал цхьа гIалгIай халкъ мара хиланзар тхона тIехьа...». Из иштта долга къаьгта дIагойтар къахьегама гIалгIаша 1919 шера, деникинцашта духьала лира тIом лоаттабаьча юкъа.

...Цу унзарча хана со хIанз вагIача лакхален тIа хIара Iуйрийна сецца хьагуллора Долакха - Юрта баха нах. Январь бетта тIеххьарча деношка дар из. ХIирашкахьа фуд-малад а хьожаш, шоайла дагабувлаш багIар нах. ЦIаьхха берааша зийра Зильга яхача юрта латтача шоай полевой штабагахьа ведда вода ши деникинец - разведчик. Топаш а етташ. царна тIабайдар кагий нах. шаккхе а вийра, хIана аьлча дийна а болаш карабоалабе эшаш бапар уж. Къаьгта гуш а холуш а дар хIанз-хIанз деникинцаш юрта чухьелхаргболга.

Из хIама хинна шоллагIча дийнахьа гувна тIа баьгIача наха бIаргаяйра Беслановски тIема казармашкара ара а яьнна, Наьсаренгахьа хьайолаенна цIеча пехотинций йоккха отряд. Грозненски интернациональни полка бIухой хиннабар уж. Разъезде лаьттача шоай бронепоездагахьа болхачоа тара бар цIе пехотинцаш. Уж казармай коанаIарах арабаьнна 10—15 минута йоаллаше, царна тIеххьа аралийлхар инарала Шкурос кулгаллеча бIун кIайгвардейцаш. Герзах хьалбиза бар уж. Юха а бийрза, моастагIчунна духьала эттар пехотинцаш, шоай низ дикка эшашагIа боллаше. Лакхера Iочухьежача тхона дика бIаргагора вIаши дегIал а баха цар дIададаь дов. Дукха нах Iолегар шинна а оагIорахьара. Интернациональни полка бронепоезда тIара йоккхий топаш етта йолайир кIайбарашта. Дов соца а даь, шоай казармашкахьа тIехьашкабаьлар уж. Цу юкъа шоаш цIебарашта малагIа гIо дергда ца ховш сатем байна хьувзар тха кагирхой, бакъда, новкъостала баха царна новкъарле еш яр шоай бараш тха оагIонгахьара лорабеш лаьтта кIайгвардейций йоккха отряд. Дукха бар уж. хIаьта тха низ тоъаргбацар парца дов де. Дукха латтанзар из тIом. Iуйрийна дIаболабенна из 11 сахьат доаллаш сецар.

Цу дийнахье а, делкъал тIехьагIа, говра тIа а вагIаш, юрта вера бизза кавказски гIирс тIабувхаш вола кIайгвардейски эпсар. Юрта юкъе латтача маьждига уллув даим а нах хьагуллуча хьатIа а вена, цIеча партизанашка пакет хьакховдайир цо: «Уйла яра цхьа сахьат ха лу шоана тха инарала. Нагахьа санна из сахьат даьнначул тIехьагIа оаш жоп ца лойя, шун юрт йоагаергья оаха», аьлар.

Ревкома председатела Дахкильгов Гирея (из са да вар), каьхат Iо а дийша, нахага хаьттар:

— КIайча инарала малагIа жоп лургда вай? Дов а ца деш шийн бIу Владикавказагахьа чакхбалийтар дех цо вайгара.

ЧIоагIа гIар яьлар наха юкъе:

— Из цIаккха хургдоаца хIама да. Цхьа саг мукъагIа дийна волча хана оаха тIом бергболга дIаалийта цунга шийн инаралга.

Беса хувцавенна латтача эпсаргахьа а вийрза кулг айдир ревкома председатела:

— Наха яхаш дар дIахезарий хьона? Хьай инаралга дIаагрда Iа: оаха чакхбалийтаргбац цун бIу тхоай юрта гIолла, дIаболабайта шийн тIом.

— Уйла яра сахьат деннад инарала, — цIаькха из хьалха а даькха, кIайча инарала Геймана полевой штаб латтача Зильга яхача юртагахьа шийн говра дIалаьллар эпсара.

КIайбараш чухьелхаргболча оагIорахьа юртал арабаьлар нах, хIаране шийн позици лаьцар. Эпсар-парламентер дIаваха ах сахьат доаллаш, Долакха-Юрта хьакхачьар Назрановски окружной ревком: С. Орджоникидзе, Я. Бутырин, Ю. Албогачиев, боккхача нахагIалгIашта юкъе лоархIаш вола Хьажа-Iаьла молла а вар царца. Цу ханна хьакхаьчар С. Орджоникидзес бахкийта Владикавказски пехотни школа курсанташ а. Шиъ йоккха топи йиъ пулемети яр царга. Уж дIахьулабир окопаш яьха хиннача ДолгиевгIар къаьнарча кашамашка.

Шоаш болча баьхка ревкома членаш С. Орджоникидзе, Я. Бутырин, Ю. Албогачиев бIаргабайча царна го бир партизанаша. ЦIаьхха хьахилар митинг. Лоацца хилар из, хIана аьлча массанена дика гуш дар кIайгвардейцаш атака е кийчлуш болга. Шийна дIатIа а вийха дас, аьлар сога: хьаьший говраш вай кхийчу дIаоттае, нувраш тIера Iо а ца йоахаш, мичча хана эша мег уж.

Ди сайренгахьа лестадар кIайгвардейцаш юртагахьа болабеннача хана. Уж юхе хьатIа а бахкийте мара дов ма доладе аьнна соцам баьбар, бакъда, цхьаболча кагирхошта сатохадаланзар. Ткъаь иттех саг окопаш чура ара а лийлха, шалташ яьха духьалхийдар моастагIчоа. ТIема гIулакх па хар, сатоха ца магар бахьан долаш боабир уж берригаш а. Царна юкъе бар Шакриев Осман, ДжандаровгIар Османи Ражапи, ДахкильговгIар Таси, Фапи, Бекмарза, Умат-Гири, кхыбараш.

Укхаза тIом болабалалехьа хоам бера СоагIапчарча партизанаша кIайча полковника Султан - Гирея-Бековичи говрабаьрий бригала хIалакьль хиларах. ЧIоагIа дог ураоттадаьдар цу хоамо долаковций. ШоллагIча дийнахьа Iурре а тIом дIаболабир кIайчар. Юрта йоккхий топаш етта йолайир. ЦIенош лета доладелар, коашка гIолла дIахьа улаш, Iехаш лелар унзардаьнна доахан, жа. Iалаьмате чIоагIа денал, къонахчал гойташ летар партизанаш моастагIах. Окопаш чу багIачарна сискал, нахча, хий кхухьаш лелар дукха кхалнах, кхувш доагIа бераш, хIаьта пхийтта шерал тIех ха яьннараш шоай лаьщца боккхагIболча вежаращца окопашка бар, герз бе а доаллаш..

Патронаш кхоачаенна висар цхьан окопе ваьгIа 22 саг. Из кхетадаь, шоашта духьале ерг ца хиларах бIубенна бола кIайгвардейцаш хийцца тIабайдар царна. Уж геттара гаргакхаьчача хана шалташ бе а йоахкаш, хьаралийлхача партизанаша хIалакйир из еррига группа, шоаш а байра. Кхычахьа унзара хьал эттача хана тур бе а доаллаш, партизанаш шийна тIехьа а боахаш, моастагIчох латаш вар батарея командир хинна Мальсагов Оарцхо. Иштта денале тха юртахоша тIом бар бахьан долаш массанахьа а юхатехабар кIайбараш. Цул совгIа, тхона новкъостала хьатIабаьхкабар Грозненски интернациональни полка болхлой отрядий бIухой а.

Зильга яхача хIирий юртагахьара яьча массехк атакех хIама ца хинначул тIехьагIа, Долакха-Юрта го а тесса, тIехьашкара тIаваха лаьрхIар моастагIчо. Цу хана ТIой-Юртара воагIаш вар со говра дирст а лаьца. Со вахийтавар тха дас цигара патронаш я, аьнна. Юрта го а тесса. тIехьашкара боагIа кIай говрабаьрий бIаргабайча дог тохаделар са. ДIа-юха хьежар цхьаннахьара а оарц даккха йиш йий-теш, аьнна, хIана аьлча сога сайга а дапар ворхIазза ювла тепча мара кхы герз. Гаьннара бIаргаяйра сона ТIой-Юрта юхе гIолла хьайоагIа тоъал йоккха йола говрабаьрий отряд. Уж хиннабар МочкъийЮртара тхона гIо де боагIаш бола Калмыков Бетала кулгалду Черсий-Балкхарой отряда бIухой. Долакха-Юрта тIабоагIа тIехьашкахьара кIайбараш бIарга ма байнгге «Я-вохI Я-вохI — яхаш цIогIарч а детташ, царна чухьийлхар черсийи балкхаройи. Iалаьмате къиза тIом эттар. КIайбараш байдар, боабаьраш а доарахой а буташ.

БархI дийнахьа гаргга лаьттар Долакха-Юрт лораеш хинна из къиза тIом. Бакъда, низ дикка эшашагIа бар вайбарий, тIема гIирса а эсалагIа бар тха юртахой. Цудухьа лаьрхIар боккхий нах, кхалнахи бераши юртара арадаха. Царца цхьана юртара ара а доахаш, Наьсар-Кертерча, Аьлти-Юртарча, Гамурзневерча, Пхьилекъонгий-Юртарча, Наьсарен района кхыча юрташкарча кашамашка дIадохха дIакхухьар Долакха-Юрт лораеш шоай синош дIаденнарий дакъаш а.

ХIаьта цу юкъа вIалла лаьгIлацар тIом. Карара кара ювлар окопаш. Кхоачалуш латтар патронаш. Ахаел совгIа боабаьбар цIе пехотинцаш а. Пулеметни команда командира Белакиев Махьмада шоашкара патронаш кхоачаенначул тIехьагIа. пулеметаш тIера чIегаш хьа а даьхе дIалочкъаде, аьнна амар дир шийн бIухошка, хIаьта ше нийсса ура я эттa хьатIабоагIаш латтача кIайгвардейцашта духьала волавелар, «Маузер» яха тепча а етташ. Турпал санна велар из цига. Дийца варгвоапаш дукха яр цу тайпара эпизодаш. Цу тIемашка вIашагIаийра дукхача къамех болча наьха цIий, чIоагIделар цар вошал.

У. ДАХКИЛЬГОВ,
граждански тIема, парте а къахьегама а ветеран.

Кхоана—гIишлонхочун ди

ХАНО ДIАДЕХАР КХОАЧАШДАР— СИЙЛЕН ДЕКХАР

Вай мехкарча гIишлон-монтажни организацей, гIишлон материалий промышленноста предприятей, Iилманеи Iилма - тохкамеи институтий къахьегамхоша кхоана дезду шоай профессиональни цIей — гIишлонхочун ди.

Парте XXVII съезда, КПСС ЦК январскии июньски (1987 ш.) Пленумий решенеш йизза чакх а йоахаш, шийтталагIча пятилетка шоллагIча шера план толамца кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаьча Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхоша бIубенна дIадоладаьд укх юбилейни шера шоллагIа ах шу.

Республикерча гIишлонхошта хьалхашка доккхийкхийн бехктокхамеи декхараш латт. ГIишлош хьалъечара проблемаш къеста а еш, укх шийтталагIча пятилетке бовзаргбоацаш эргабаьккха тоабе безаш ба гIишлонхой болх. Цу отрасле доккхий хувцамаш дарца мара вIаштIехьдоалалургдац социально - экономически дегIаахара сихдара даькъе хьалхашка латта декхараш толамца кхоачадде. Укх пятилетке караерзае еза шиъ ахи миллиард сомий маьха капитальни вложенеш, болх беш йолча производствашта реконструкци еши цига керда техника оттаеши дукха балхаш де деза, хьалъе езаш я йоккхий промышленнии юртбоахама гIулакхашта йолен объекташ.

Дика дукха хIамаш карагIдийннад вай республике жилищно - граждански гIишлош хьалъеча. Городашка бахача берригача нахах 80 процент болча дезалашта къаьст-къаьста йола квартираш еннай, чуIеча фусамашца дикка дукхагIа Iалашбаьб юрта бахаш бола нах а. Республике дукха хьалъеш я школаш, берий бешамаш, яслеш, здравоохранене, культура, торговле объекташ. Финансироване массе а йолча источникех дIаяхача пятилетке хьалдаьча цIеноел 1,5—2-зза дукхагIа хьалде деза вай уж укх пятилетке, деша даха ха йоацача берий учреждененеш шозза дукхагIа, общеобразовательни школаш — кхозза, профтехучилищаш ялхазза дукхагIа, 1,6-зза дукхагIа хьалъергья больницаш, 1,7-зза дукхагIа амбулатореши поликлинически учрежденеши. Духхьал 1987 шера хьалдаь йисте а даьха, эксплуатаце дIадала дезаш да 195 эзар квадратни метр йола наха чубаха цIеноаш, 4456 дешархочоа моттиг йола общеобразовательни школаш, 1630 моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш.

Гудермесски биохимически комбинат, республикански берий больница, ялата продуктай Аргунски комбинат хьалъеча укх шера хьахьожадаьча ахчах бизза пайда ца ийцача баргболаш бац гIишлонхой. Эксплуатаце дIаяла езаш я пединститут, Шалински районера силикатно-пений материалаш арахецаргйола завод, город Грознера пионерий Дворец, кхы дукха йола объекташ. Уж декхараш толамца кхоачашдара гIишлонхоша деррига шоай низаш оарцагIдаха деза, вай балха тIа массе а йолча моттиге перестройка е еза.

Республикерча гIишлонхоша пятилетка шоллагIча шера дика къахьег ала йишйолаш да вай. Массанахьа дукха балхаш даьд порядоки организованности хилийтара, дисциплина чIоагIъяра, производственнии социально - бытовой гIулакхашта йолеи лоархIаме объекташ, наха чубаха цIенош хьалдеча еррига къахьегамеи материальнии ресурсаш тIаерзаяра. Болх беш йолча предприятешка керда техника оттаеш а реконструкци еш а дIаяхийтай 53.7 миллион сома маьха капитальни вложенеш, уж хул производственни гIулакхашта йола объекташ хьалъеча дIаяхийтарех 48 процент яраш, соахка хьалхарча ах шера пайда ийцарех дикка дукхагIа.

1987 шера хьалхарча ах шера республике хьал а яь, болх бе йолаеннай цхьайола промышленни объекташ, Пачхахьалкхен капитальни вложеней чотагIа болх бе йолайоллийтай 100,5 миллион сома маьха керттера фондаш. Республика халкъа боахамга дIаяхийта пачхахьалкхен капитальни вложенеш 187,5 миллион сома маьха я, цу даькъе гIишлон-монтажни балхаш деча дIаяхийтараш 83,7 миллион сома маьха.

Соахка даьрел 17 процент дукхагIа - госкапвложеней чотагIеи пхи процент дукхагIа шоай низаци подрядни балхаш даьд гIишлонхоша, цу даькъе Нохч - ГIалгIай гIишлон управлене госкапвложеней чотагIа даь подрядни балхаш 24 процент дукхагIа да, шоай низаца даьраш — 14 процент, иштта пхийттеи кхойттеи процент дукхагIа да «Грозтрубопроводстрой» тресте даь подрядни балхаш а. ХIаьта а республике наха чубаха цIеношхьалдара хьалхарча ах шера план 80 проценти общеобразовательни школаш хьалъяра задани 67 проценти мара кхоачашъяьяц. Здравоохраненеи просвещенеи доакъошка 1987 шера планагIа пайда эца лаьрхIача капитальни вложенеет бизза пайда ийцабац. Цу лостамагIа тIехьа хIана бисаб гIишлонхой, ца деш дисар юхаметта мишта оттадергда цар? Керттера бахьан да гIишлон организацей материально - технически база дикка тIехьаюсаш хилар. Нохч - ГIалгIай гIишлон управлене коллективо эсала болх бу Грозненски аьшкбетона конструкцей завода. цIенош дара йола йоккхий панелаш арахецача Аргунски комбината реконструкци еча, къаьстта во болх бу цо Чир-Юртара селикатно-стенови материалаш арахецара йола завод хьалъеча, иштта кхыдола бахьанаш нийсденнад.

ГIишлонхой инициатива шерра дегIаккхувлара лоархIаме гIулакх да социалистически яхь кхетамца вIаштIехьъяккхар. Из де деза партийни, советски, профсоюзни организацеша, боахамий кулгалхоша. ТIаккха низ кхоачаргба, боагтIача боарамагIа болх а беш, планови заданеш толамца кхоачашъе.

Дукхача гIишлонхой коллективаша иштта вIаштIехьбаьккхаб шоай къахьегами социалистически яхьи.

1987 шера хьалхарча ах шера городашта, районашта, промышленноста, гIишлон, транспорта, бувзама, торговлеи бытовой гIулакхаш дечей къахьегама коллективашта юкъе лелаяьча республикански социалистически яхьа итогех КПСС обкома бюрос, Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совето, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома соцам бир: тIехдика производственни хьокхамаш а доахаш, планаши социалистически декхараши толамца кхоачашдарах яхье хьалхара моттиг а хьожаеш, «Грозтрубопроводстрой» треста карара кара тела ЦIе байракх ялеи из сийлен Улга тIа яхьеи. Цо къахьегама овсарле лакхъяра ах шера план 100,7 процент, подрядни балхаш дара план 102 процент, пайда бара задани 114,1 процент кхоачашъяьй. ШоллагIа моттиг а хьожаеш, Сийлен грамота а луш, республикански сийлен Улга тIа йихьар Нохч-ГIалгIай карьероуправлени.

Производственни коллективашта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхай ЧИУС-а СМУ-7, номер 7 йолча треста ГМУС-а, цементни завода коллективаша. Царна КПСС обкома, НГIАССР Министрий Совета, облсовпрофа, ВЛКСМ обкома карара кара тела ЦIе байракх а луш, республикански сийлен Улга тIа йихьай уж. Цу яхье шоллагIа моттиг яьккхай «Грозгипронефтехим» института, «Ремсельбурвод» треста Къулбаседа-Кавказа специализированни ПМК, ЧИУС-а СМУ-6 коллективаша. ХIаьта республикански яхье кхоалагIа моттиг еннай «Чечингражданпроект» института, «Чечингагропромстрой» объединене Веденски межколхозни ПМК, «Югмонтажавтоматика» треста СМУ, «Гидромеханизацил» треста СУ, кхыча коллективашта.

Шерагара шерага дог гIоздоаха производственни толамаш а доахаш хьайоагIарех я «Грозтрубопроводстрой» треста коллектив. Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача денга кхачалехьа пятилетка шии шера план кхоачашъяра йола инициатива дIайолаяьр а из я. Цу даькъе ше тIаийца декхараш толамца кхоачашдеш я из .Укхаза белгалъяьнна дика къахьегаш я Къахьегама ЦIеча Байракха ши орден лелаеча Б. М. Ажигова кулгалдеча комплексни бригада коллектив. Вандышев керте латтача трубоукладчикий бригада коллектив.

Иштта дика болх а беш, укх шера хьалхарча ах шера бригадашта юкъе лелаяьча социалистически яхье хьалхара моттигаш яьхай ЧИУС-а СМУ-7 Богаева каменщикий бригада. «Кавэлектромонтаж» треста монтажни управлене Самойлика монтажникий бригада, № 7 йолча треста ГМУС-а Кардаильске слесарий-монтажникий бригада, СМУ-7 Несиева плотникий бригада. кхы дукхача бригадай коллективаша. ЦIераш яьха варгвоацаш дукха я уж.

Цхьабакъда, республикерча гIишлонхошта укх юбилейни шера карагIдийннараш дукха а дика а дале, цIей деззеча укх деношка хьоаха ца дича даргдоацаш кхоачамбоацараш нийслу цар балха тIа. Халкъа образоване, здравоохранене объекташ, коммунальни гIишлош хьалъяра план кхоачашъяьяц. ДIахо ла мегаргдолаш дац гIишлонхой бехкагIа хIара шера хьал ца еш больницаш, деша даха ха йоацача берий учреждененеш, культура Дворецаш, клубаш, соцкультбыта кхыйола объекташ юсилга.

ХIанз а тIехьа республике долаш да цаIаш хьалъяь йисте а ца йоахаш, дуккхача объекташкеи гIишлошкеи капитальни вложенеш дIа-хьа хьежаеш, йиллача хана эксплуатаце дIателац дукхха объекташ, из бахьан долаш кьалу проекташкара технологически процессаш, оборудовани, дукхагIа хул хьалъяь ца йоалаш латта гIишлош.

Планови органашта, заказчикашта, проектировщикашта цIенхашттара претензеш ю гIишлонхоша. Дукхача заказчикаша цIенеи дизаи кхоачашдац шоай декхараш. Ханнахьа финансировани яц, пусковой объекташка хьа ца кхоачаш тIехьадувл проектно-сметни документацеш, оборудовани. Проектировщикаша шоай документацена юкъе нийсдолийт цIенхашттара кхоачамбоацараш, ханнахьа кийчдац из. Уж новкъарленаш еш дола гIулакхаш цIендаь дIадаха деза ха хьатIаэттай.

ГIишлош хьалъечара болх цIенхаштта тоабара де дезар да цу даькъе мугIарерча болхлочунгара кулгалхочунга кхаччалца бараштa тIалатта бехктокхам айбар. Хадданза балха юкъекхаьа еза кулгалдара керда экономически методаш. Караерзае еза йизза йола хозрасчет, дIадахийтар юхаметтаоттаделгеи ше-шийна финансировани елгеи, коллективни подряд, производствана кулгалдара хьаькъалца юкъеувза еза къахьегама коллективаш. Из деш да «Грозтрубопроводстрой» тресте. Сиха а дика а гIишлош хьалъе йиш я перестройка еча новкъарле еш мел дар цIендаь дIадоакхе.

ХIанз укх сахьате керттерчарех цаI да къахьегама овсарле лакхъяр. Из декхар толамца кхоачашдара боккха лоархIам болаш да Iилман-технически прогресс елга сихдар. Цу гIулакха тIехьа дуккхача ханна лаьрхIа программа йолаш я. Из дулургдолаш да халкъа боахама керда технически реконструкци ярца. Цу даькъе вай хIанз йоккхий резерваш йолаш а я. Биззача низаца болх байта беза йолаш йолча мощносташка, боагтIача боарамагIа болх байта беза производствашка, поставкаш яра дисциплина чIоагIъянза яргьяц, кхом белга закон а хинна дIаотта деза. Цу лостамагIа динза даргдоацаш да къахьегам вIаштIехьбаккхари стимулировани яри, хьалха латта опыт юкъекхувлар, исполнительски дисциплина чIоагIъяр.

Эггара лоархIамегIа йолча проблемех я гIишлон продукце дикал лакхъяр, хIана аьлча, хIанз а тIехьа объекташка нийслуш я брак, ца деш дисараш, юха де деза балхаш. Уж гIулакхаш нийсдаларах йоагIачул дукхагIа дIаухийт ресурсаш ЧИУС-а ДСК, ПМК-105, СМУ-1, СМУ-8 кулгалхоша. Хьалхарча ах шера къаьнача Iаьдалга къахьегарах, хьалдеш лаьтта наха чубахара дола пхи цIа отчетноста юкъера дIадаьккха дезаш хилар, хьатIа ца еш йисар № 53 йола школа. Цу лоархIамеча хьокхамий план республика кхоачашъеш а яц.

Цхьа шу хьалха а тIехьа гIишлонхоша деш дар нийча йоаца, де дезаш кхы дукхха балхаш дола наха чубахара дола цIенош, соцкультбыта объекташ эксплуатаце дIателаш. ГIишлон организацей кулгалхоша яххар а деш, моттигерча советски партийнии органаша, госкомиссе викалаша цIенош йисте а даьнна, эксплуатаце дIадала мегаргдолаш а да яхача акташта кIал кулгаш яздора. Боккъалдар аьлча, дукха йола гIишлош во хьалъяь е нига ца деш диса дукха балхаш хиларах нах баха дIачубахийта йиш йоацаш латташ хулар. Нагахьа санна нах баха дIачубахийтача дукхача хана Iазап увз цар цIенош во хьалларах. Из гIулакх дIахо даха йиш йолаш дац. Из дулургдолаш да гIишлонхоша, проектировщикаша, заказчикаша гIишлош хьалъеча къахьегаш мел бараша цхьана тIагIертта къовсам а лоаттабеш. уж кхоачамбоацараш дIадоахе.

Уж деррига гIулакхаш гIишлонхой балха тIа ларде а лувцаш, цар къахьегами социалистически яхьи кхетамца вIаштIехьйоаккхе толамца кхоачашдулургда царна укх юбилейни шера план ханал хьалха кхоачашъяраи Сийлахь-боккхача Октябра 70 шу дузача юбилейна сийленца накъабахараи тIаийца доккхий социалистически декхараш. ГIишлонхой хIара къахьегама коллектива сийлен декхар да из.

К. САЛТАХАНОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитель.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

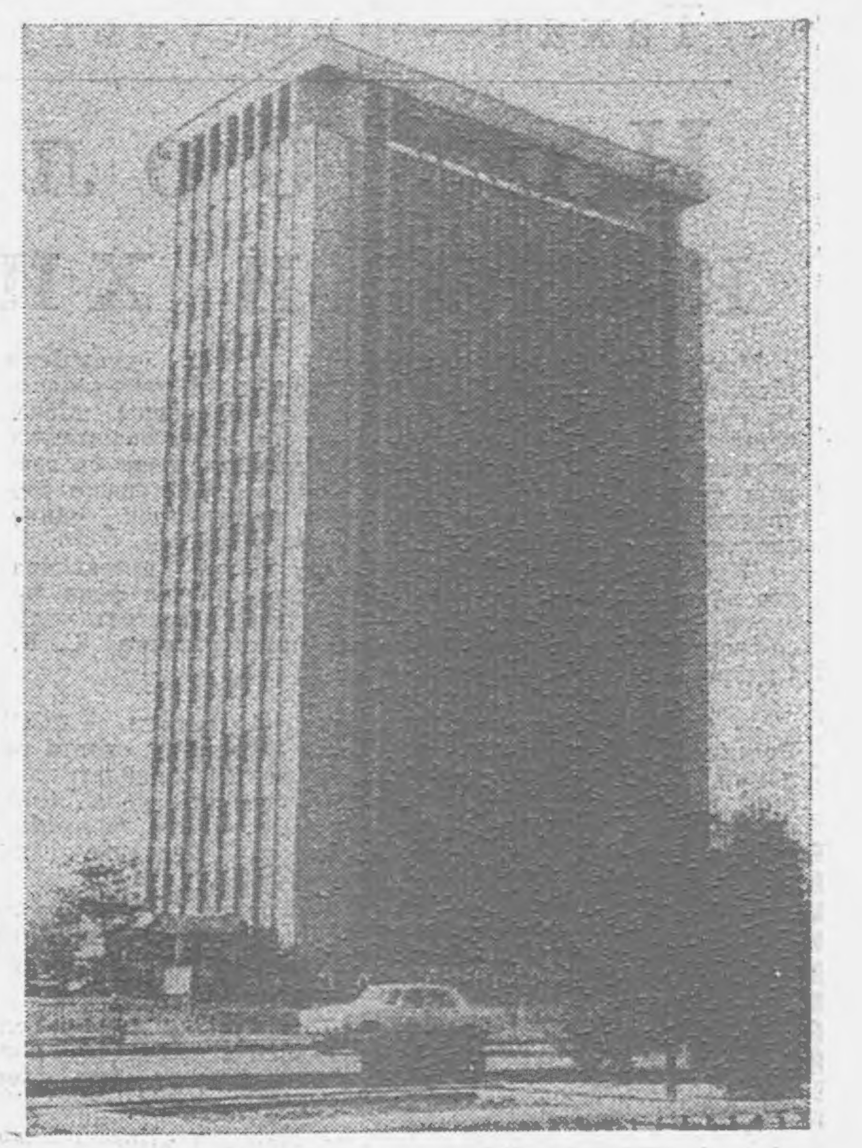

КНР. Пекине хьалъяьй телекоммуникацей дунен халкъашта юкъера центр. Кизгахи бетонахи яьча вай ханарча дукха этажаш йолча здане оттаяь я Китай кхыча пачхахьалкхенашца хадданза телексни, телетайпни, телефонни наькъаца ювзаш йола эггара кердагIйола аппаратура.

СУРТА ТIА: I. Микроволнови телефонни бувзама аппаратура миштай хьожаш. 2. Пекинера телекоммуникацей дунен халкъашта юкъера центр.

Синьхуа - ТАСС сурт.

Доттагlий опыт

Пенсионера болх лех

Пенсионераш балха увттабара йолча будапештски бюро йоккха йоацача приемне шоай аргIа тIакхачарга хьежаш массехк саг латт. Тхо дIа-хьа довз. Инженер, маляр, хьехархо, машинистка. Шоашта булургболаш бола болх бий хьажа баьхкаб уж. Царех хIаране — ши услови, дехар да. «ЦIенна гарга болх хилча дикадар», «ДIахо наъхьега безам бар, цхьабакъда хIара денна дIаахa ца везаш болх хилча», «Духхьал сай специальностех» е «МоллагIча балха ваха кийча ва — хайна ца а вагIаш цIенача фега лелар духьа». Условеш дезала гIулакхашка хьежжа, хьалха йоах, могашал а тIеххьарча моттиге яц. Цул совгIа уж берригаш коллективе кхы а къахьега безам хиларо вIашка оз. Иштта совлен дола ахча а новкъа мичад.

Пенсионераш балха увттабара йола столични бюро 1980 шера эксперимента порядкагIа хьаьр. ХIанз цу тайпара бюрош я практически Венгре еррига областни централшка. Цар болх лоархIаме а эшаш а хилар бакъду укх цифраша. Республика пенсионерий пхелагIа дакъа (хIаьта из 400 эзар гаргга саг) тахан къахьегаш да. ДукхагIчар балха ди дизза дац, сезонни балхаш деш ба. Цхьабакъда пар халкъа боахаме юкъехьош дола дакъа ши бIаь эзар хьинарерча къахьегамхочун балха нийсса лоархI. Цу цифрана юкъебагIац пенси баха ха тIаккхаьча моттиге болх беш бараш.

Массехк шера будапештски бюрона кулгалдеш я Мария Ловас. Цун йоккха опыт я, хIана аьлча пенсе яхалехьа пхийтта шера горсовете болх баьб цо нах балха увттабар проблемаш къестаеш. ХIаьта цун столица предприятешца дукха хана денз дика бувзамаш да. Бюрос айхха бувзамаш лоаттаду горсоветаца, райсоветашца, отраслеви профсоюзашца, Даймехна халкъа фронта организацешца. Веррига укхаза кхоъ штатни болхло, дукха активисташ, шоай лоIамера гIончаш ба. Хетаргахьа пенсионераш балха увттабара гIулакх къестадеш пенсионераш хилар геттара нийса вIаштIехьдаьккха хIама да, хIана аьлча, царна дикагIа йовз шоай ханарча новкъостий йоахонаш.

Аз ладувгI, Мария Ловаса ше йолча енача кхалсагага теркам тIабахийта деча хаттарашка. Могашал миштай хьа, йиIийи виIийи бераш дий, чуIеш йола фусам миштай? Беде Дьюлане 60-нел тIехъьяннай, из инженер я. Цхьабакъда специальностех болх бе хала да. Нагахьа санна цхьаннахьа пропускай бюро е дежурни — комендантала балха отталоре дика дар. ХIара дийнахьа аха ца везаре ше морг кхы дацар. Кхалсаго анкет хьалдуз. Хургболча балхо дIаехача образованеца, дIадехарашца дувзаденна массазарча хаттарашта юкъе масала укх тайпара дараш а да: керда специальность караерзаяра духьа курсашка деша безам бий хьа? Пенсионераш медсестерски, е барзкъа хьадаккха, тега, хьувза Iомабеча курсашка бахийта таро йолаш я бюро. ХIаьта цIагIа болх бе безам болча кхалнаха цул дикагIа хIама дац.

— ХIара дийнахьа тхо долча 20—30 саг воагIа, — дувц Мария Ловасас. — Столични предприятеш, учрежденеш, институташ, бюро шоашта болхлой низ эшаш хиларах информаце тела декхарийла я — духхьал тхо долча ухар мо балха низ эшаш хиларах. Тхога бетта йиъ бIаь гаргга предложени лу, уж картотека тIа дIатIаIаззъю, иштта тхона новкъостал ду къахьегама коллективашта болхлой низ эшаш хиларах деш дола хоамаш гулдеча лаьрхIача ЭВМ-а а. Учетни карточка тIа дIаязду керттера даннеш; малагIа болх ба, моллагIа профессиональни кийчо йолаш хила веза, бетта мел алапий лу, хIаьта сахьата мел лу, иштта кхыдар. Тха декхар латт болх лохача пенсионерашта ма хулла сихагIа тарлуча беса гIулакх дарах.

— Из сихха вIаштIехьдоалий шун?

— Балха отта безам болаш тхо долча ухачарех ахнега кхоаччаш бараш дика дIаннсбаьб оаха, — жоп лу Мария Ловасас. — Цхьадолча даькъе тIехьашка довла дезаш хул тхо. ДукхагIйолча хана картотекера мегаргйола вариант лох. Е анкета тхоашка дита а дита оаха хоам барга хьежа аьле дIавохийт пенсионер. ТIаккха оаха тхоашта могар ду предприятешка хетташ а из тайпа болх лохаш, белгалдаккха деза предприятеш массаза а тха дехараш кхоачашде безам болаш ца хилар .Царех бехк боаккхилга дац, хIаьта а цар ха яхача наьха проблемаш кхетае йоагIа. Оахош дIадоладаь гIулакх вIаштIехьдаьлча чIоагIа гIад долх тхо.

Тха къамаьл юкъагIдаьккхар техача телефоно. Столични гIишлон предприятена сихха машинистка эш. Сона дагаехар приемни ший аргIа тIакхачарга хьежаш лаьтта кхалсаг. ХIаьта из тахан бюрора балха отта направлени а йийа дIагIоргья... Из документ шин экземплярах хьаязду — балха дIанийна хилар белгалдаькха йола шоллагIа экземпляр бюро хьаийт. цига цун тIахьожам лоаттабу: сотрудникаш шоаш балха дIаоттабераш фу деш ба хьеж, из деш парна активисташа новкъостал ду.

Бюро массаза дукха нах хул. Укхаза ух барнал ала, къамаьлаш де, цхьаца хатта — цунах ший тайпара клуб, нах дIа-хьа дагабувлара моттиг хинна дIаэттай. ХIара кIира укхаза юриста — къахьегама законодательствох волча специалиста, психолога нах тIаийбу. Берашкеи, унахошкеи хьежаргбола нах лехараш а ух укхаза. Из бюрос бахача наха деча гIулакхех цаI да.

Нах балха увттабеш йола бюро из кердадар дац. Цхьабакъда лаьрххIа пенсионераш увттабер... Цун балха опыт йоккха яц, цхьабакъда сона къамаьл даьраш йоахар цу тайпа специализаци эшаш я, цо ше боко. — хIана аьлча пенсионераш дукхагIа хулаш латт. цунна цар дIадехараш а йоахонаш а. ХIаьта болх булургболча а болх беш болча а пенсионераш дIалаьрхIача къахьегама юкъехьош дола дакъа дукхагIа хургда.

Галина ГЕРАСИМОВА.
АПН корр.

Будапешт.

БОАДОН ЧУ ЯЬННА СЕРДАЛ

— ДагадоагIа сона Россе Октябрьски революци хиннай аьнна хоам кхаьча дн. Аз, къонача мастеровойс, хIаьта, сай воI мархьа а велла, аьлар: «ХIанз-м кастта вай Iаьдал а хургда». Геттара кънза боапабеш баьхача Японе болхлоштеи ахархоштеи эрсий революци чIоагIа этта боадо йохаеш сега сийрда кIерам баро — Иштта дIадоладир Токи волча АПН корреспондентацара А. Лазаровцара къамаьл дунен халкъашта юкъерча болхлой болама проблемаш Iомаеча Института директора, халкъашта юкъера машар чIоагIбара тIехьарча Ленински преме лауреата Акира Ивакс.

— Цу хана денз кховзткъе итт шу даьннад, японски къахьегамхошка кхачанзар шоай мехкара Iаьдал. Бакъда Россе болхлойн ахархойи хьокхам хIанз а тIехь Японе а деррига дунен тIа а къовсам лоаттабара къахьегамхой дог гIоздоаккхаш ба.

Революце идеяша хоадам бола влияни йир вай планета массе а мнIинге болхлойн социалистическии болам дегIабоалабара. Цун дукха йолча отрядий, царца цхьана японски чун а, мировоззрени хьахилара никъ сийрдабоаха седкъа а хинна дIаэттар диалектически материализм.

Японски болхлой болама исторе чухь керттера лерхI аз 1960 шера хиннача США-царча «кхерамзлен договора» дуьхьларча къовсама дуккха нах гIовттарах. Цу хана мехка итташ эзараш бола къахьегамхой цу договора кулгаш яздара духьала баьлар, Японе герзацара йоаца нейтралитет хилара тIехьабаьлар, массехк дии бийсеи даькхар парламента хьалхашке хьалаьца.

Новкъа хете а, тIехьагIа боалаш - боалаш юхабала болабелар Японе болхлой болам, из сацара белгалонаш а хилар. пачхахьалкхен гIулакхерча наькъа бокъонаш лораяра тIехьара дуккха нах юкъебола стачка хинначул тIехьагIа юха а саца болабелар из болам. Японе экономике депрессеш хоаяла йолаелар. Бе болх боацараш дукхагIа хилар, лакхлуш хинна реальни алапи лохдала доладелар, тIаккха геттара лох а делар.

1983 шера Я. Накасонэ правительство Iаьдала керте эттача денз мехка прогрессивни наха доал деш долча гIозараша дукхагIа низ бу» административни реформа» лозунгаца, эггара дукхагIа низ бир японски болхлой класса эггара хьинаре отряд йолча пачхахьалкхен машиннаькъа гIулакхерча наькъа профсоюза. Iаьдало лаьрхIар из профсоюз йохае. цхьадолча даькъе цунна из карагIа а даьлар. Эзар гаргга бола машиннаькъахой болх боацаш бисар. Нагахьа санна иштта хIама техача а профсоюза духьала отта мегадале, тIаккха цун бахьан да социалистически, пролетарски идеологи йолаш из хилар.

ХIанз Японе болхлой болам сеца ба. ХIаьта из тайпа хIама Японе хинна ца Iеш кхыча капиталистически мехкашка а да. Бакъда, сона хетачогIа, иштта сеца массаза а латтаргбац болам. Дукха нах юкъе болаш хиннача лакауташа, кIезигдаьча алапе, къахьегамхой, хиланза яргйоацача бокъонех бахаро хьагойтача болхлой класса телхача хьало духьала бовла хьалхьоабергба нах. Гайнаганза духьал гIоттаергья болхлой боламе тIехьа-тIехьа лакхлуш ба сага бокъо бахьан лоаттабу къовсам. Къахьегамхой тIехь - тIехьа дукхагIа духьал бувл производстве антигуманни администрировани яра. Болхлошен гIулакхерча нахен дIадех балха ди лоацделга. Из лоац ца дича ха хургьяц личность дегIайоалаяра. Фусамаш готта хургйоацаш хьал тоаде ха кхаьчай. КПСС ЦК Генеральни секретара Михаил Горбачева чIоагIа хьаллоацача вокх оагIорахьа аьлча: ядерни герз дIадаккхар чIоагIа дезаш ба болхлой. Герз хьадарга дIадода ахча, цунна ядерни долчунга додар а, адамий доккхагIдола декхараш кхоачашдеча дIадахийтача бакъахьа дар.

Японски къахьегамхошта лов советски кулгалхочо кхайкаяь перестройка план сихагIа кхоачашъелга. Советски экономика перестройка кхоачашъяро дIагойтаргда социализм экономикера кхоачамбоацараш норма а хинна дIаэттача капиталистически мехкел «толашагIа» хилар. Кхоане социализма я. Цох теш беррига нах.

(АПН).

Токио.

ХЬАН ВИЙНАВ АМЕРИКАНСКИ КОНГРЕСМЕН?

Советски Союзе политически тIаэцарг дийха США 900 совгIа граждании 1978 шера 18 ноябре боабар фундаментальни техка а техка арадаьккхар американски пресса денна хIама мо мара хьоадац, «Джонстауна хIалакйир — ЦРУ зулам» яхача книжка тIа ше ма дарра дувц ЦРУ агенташи специальни лоархIам болча эскареи США-ра эмигранташ бахача Гайана джунглешта блокировать а даь цигара беррига нах боабарах. ТIаккха ЦРУ массови информаце средствашa дина фанатикаш шоашта етташ байнаб аьнна харц верси дIайоаржайир. Ма дарра аьлча, расови нийсхон тIехьа къовсам лоаттабьча «Халкъий храм» яхача организаце членаш боабар хьалхе лаьрхIа а лаьрхIа даь хIама дар.

Книжка тIарча документашта юкъе США конгресса члена Лео Райана сурт да, из джунглешка «Халкъий храма» членаш бахачара дIаводаш вийра. США Iаьдалаша хIанз а тIехьа из вийнар малашб хьаьннадац. Из долча бесса хьа ца оалаш лечкъадаро » общественность пачхахьалкхен деятела валар бетта тIа е фо доацача моттиге хиннад-хьогI яхача оттаяьй.

Ма дарра аьлча, Райанаца теле а фото а корреспондентий бIарча команда хиннай. Цо Джонстауне мел даьр километраш яIаьха йолча фото а видеопленкащта документально чIоагIдаьд. Мичал уж лоархIаме документаш? Сенна лечкъаду уж конгрессах, прессах, США общественностах?

Цу хаттараштa жоп далар духьа Райан Джонстауне сенна вахав а цунца журналисташ фу деш хиннаб а тахка хьожаргда вай.

1978 шера гурахьа адвоката. Тимоти Стоена «Халкъий храма» лидера Джонса бехк бир Гайанера дIабаха гIертача община членашта цо таIазар а, моральни Iоткъам а бара тайп-тайпара формаш юкъехувлаш низ бу яхаш. Малав Стоен? Цо массехк шера айхха гIулакх леладаьд «Халкъий храма» лидераца Джонсон Джимаца, Гайане из накъаваьхав, община юридически советник хиннав. Стоен студент волча хана денз ЦРУ агент хиннав, цхьан хана Малхбузен Берлинс заданеш кхоачашдаьд. 1977 шера Стоена ЦРУ-ра бувзам гучабаьлар, хIаьта тIаккха Джонстаунера эккхавир из. Цул тIехьагIа ЦРУ тIадилларах из США. территоре тIара Джонстаунера хьа ца бохкийташ низаца юхаувз яхаш бувцарий гаргалча нахах латта «сатем боабаь гаргала нах» яха ассоциаци вIашагI а елла цун кертте эттар. Цу ассоциаце Джонстаун дIайоаккхилга хьадехар.

Джонстаун дIаяккха яхаш деш дола дехар США конгрессага кхаьчар. Конгрессмена Лео Райан цу моттиге из гIулакх тахка безам хилар. «Из балха лакхвала, оалаш ма хиллара, политически капитал Iоае безам болаш ва», — яздора ший «Гайански бойне» яхача книжка тIа из накъавоаккхаш хиннача «Вашингтон пост» газетера Герберт Краузе. Из озабезам беш воаца тохкамхо бакъдар гуча а даькха из конгрессага дIаалар духьа фуннагIа де кийча вар.

Райан Джонстауне дIакхаьчар шийца журналисташи Гайанера США посольства викалаши болаш. ВорхI бIаь совгIа сагага хаттараш дир. ТIаккха фу гучадаьлар? Цунах лаьца дувц уж хаттараш деча дакъа лаьцача Краузе:

«Джонстаунцаш чIоагIа везваь хьаьша тIаэцаш бар. Со цар хьакъехьа иззал гIар ярах кхета могаш вацар. Цар цIеноош теркам тIаозаш дар, халкъ унахцIена, хьакъал долаш, барт цхьоагIо йолаш дар. Аз Райанага гIулакхаш мишта лел а дийцар бакъдеш дола хIама гучадаьннадий а аьнна хьаттар. Дийцар бакъдеш хIама гучадаьннадац аьнна жоп делар цо. Дуккхабараш, Америка городской геттарашкара вахар дита а дита зуламаш ца деча, гIелал ца яхьача, массане шоайла эшар-дезар фуд хьожаш йоахо еча цу обществе баха дIабахабар. ТIема духьала болча социальни бокъонашта тIехьарча болама ветеранаша укхаза цIаккха цIагIа, Америке лаха ца мега обществo лахар. Поселкера цхьан саго бакъдинзар Джонстауне ваха 900 е 900 гарга саг моцалах ла, Iазап лоаттаду, дIабаха безам боллаше дIа ца бохийташ низагIа лелабу яхаш дувцар. Тхоца хьаенача Эдит Паркса тхога аьлар ше хетаргахьа Калифорнера ший дезал фу деш ба а хьежа Джонстауне юхагIоргья, аьнна. Джонстауне баха бIаьш нах шоай вахара чIоагIа раьза болаш бар...» (Краузе Г. «Гайански бойне» Вашингтон, 1978 ш.).

Райана а из накъавоаккхаш хинначарна а «Халкъий храмах» вIашагIкхийттача Штаташка дIадоаржадаьр бакъдеш хIама корадинзар. Цул совгIа, Райана Джонстауне беррига нах болаш хоам бир, делегаце дуккхагIбола членаш коммунера вахарах хьогаш болгах. Из ма дарра конгрессага дIадувца лаьрхIадар цо. Райан Вашингтоне цIакхьачача «Халкъий храма» духьала из кампани вIаштIехьъяккхараш болча бесса гучабаргболаш бар. Цу духьа цар, Райан а, иштта «храмах» дийца харцдар гучадоаккхаргда аьнна хетараш а боабир. Уж Джонстауна юхе джунглешкарча самолеташ гIеттача майда тIа боабар, хIаьта цунца еррига община цIенъяь дIаяккхарах йола операци дIайолайир.

Эн-би-си телекомпане корреспондента Дон Харриса, Эн-би-си оператора Боб Брауна, «Сан-Франциско икзэминер» яхача газета фотографа Грег Робинсона, иштта кхыча журналистаца йоккхача плане юххера сурташ даьхадар конгрессмен Райани из накъавоаккхаш хинна нахи боабеш хинначар. Цхьабакъда деррига сурташ ворхI чIега тIехьашка лочкъадаьд. Нагахьа санна зуламхой Джим Джонсона гонахьарчарех баларе шеко а йоацаш уж малашб хьаьнна хургдар. Къайле латт, США конгресса член Калифорне штата демократ Лео Райан ЦРУ кIайлагIарча агенташ вийна хиларах. Вийнав, конгрессо тIадилла декхар кхоачашдеш из волча хана.

Б. АНТОНОВ.
(АПН).

СПОРТИВНИ НОХЧ-ГIАЛГIАЙЧЕ

Тахан — Физкультурника ди

Низ болаши кадайи хилара

Миллионаш нах ба вай мехка шоай унахцIено чIоагIъяр, низ болаши кадайи хилар дукхьа тайп-тайпарча спортивни обществашка, секцешка, группашка дIаязбенна, дукхача ахьашка дакъа лоацаш. Цар хьашташка хьожаш, эшшача хьехан лушш новкъостал деш ба эзараш тренераш, лораш, спортах бола инструктораши методисташи. Пайда боацаш довц цар хьега къа: «дика спортсмен — дика къахьегамхо» оалаш да вай.

Кхоана физкультурника Ди да. Цунца дувзаденна тха корреспондента массехк хаттар дир спортан физкультуран йолча Нохч-ГIалгIай пачхьалкхен комитета учебно-спортивни отдела воккхагIволча инструкторга С. В. Сударга.

— Соахка а укх шера а Российски Федераце автономни республикай, областий, крайи спортивни организацешта юкъе йоаржаьча социалистически яхье хьалхалаттачарех цаI йолаш хьайоагIа спортан физкультуран йола Нохч-ГIалгIайчен пачхьалкхен комитет. Сево новкъостал ду из де?

— Эггара хьалха спорта массови тайпаш дегIадаро. Физкультурни боламе дакъа лоаца нах дукха хиларах тийша да боккхий спортсменаш хьалкхебара гIулакх. Духхьал укх шера республике чакхъяьннай спорта 30 тайпах йола бIаь совгIа яхь. Цул совгIа Нохч-ГIалгIайчен спортсменаша дакъа лаьцар республикал арахьарча 80 яхье. Грозне чакхъяьннай езача атлетиках йола РСФСР чемпионат, спортивни ориентированех йола СССР чемпионат, РСФСР кагирхой командашта юкъера футболах йола турнир. Кастта хургъя велоспортах йола РСФСР чемпионат а.

ДIабахача шиитта бетта республике кийчваьв дунен халкъашта юкъерча класса спорта 4 мастер, СССР спорта 29 мастер, спорта мастералла 474 кандидат, хьалхара разряд йола 2404 спортсмен. Уж хьоккамаш Российски Федераце дикагIчарех да.

Республике бахача нахах нийса ахаш хIана бац аьнна спортивни физкультурни боламе дакъа лоацаш ба.

— Спортивни даькъе белгалъяьннача малагIча коллективий цIераш яха лов хьона?

— Царех я «Красный молот», «Автоспецоборудоване» яхача заводий, ТЭЦ-2, мехкдаьтта техникума, № 41, 56 йолча юкъерча школай, № 2, 5, 6, 12 йолча профтехучилищай коллективаш. Цига дика вIаштIехьдаьккхад спортивно-физкультурни кхетам балар, ГТО нормативаш дIаялар, ма хулла дукхагIа нах секцешта юкъе озар. ЦхьабакъдIа, ца дувцаш дита йиш йолаш дац цхьайолча юртабоахама районашка из болх лерттIа вIаштIехьбаьккха ца хиларах а. Царех я Советски, Ножай-Юртовски, Грозненски районаш. Талмастта лел гIулакх дукхача Грознерча предприятешка.

— Мишта латт керда спортивни гIишлош хьалъяри йолаш йолчарех пайда эцари?

— Тахан республике болх беш я 9 стадион, 366 спорта дворец, физкультура цIа, спорта цIа, 326 тир, 1826 баскетбольни, волейбольни, городашни, гандбольни, теннисни майда. Цкъа цар тIаэца таро я 140 эзар гаргга саг. Укх тIеххьарча хана тоъал дикагIа хиннад царех пайда эцар. Кхычарна масал гойташ болх беш я «Садко» яха бассейн, гимнастически зал, «Динамо», «Труд», «Спартак», кхыча шоай лоIамеча спортивни обществай залаш.

Цхьабакъда, керда спортивни гIишлош хьалъяр Iалаьмате эсала лел. кIезига яц дIа а йолаяь, хIанз хIама ца деш латта объекташ. Цо хьахьокх парте социальни программа кхoачашъеча, наха салоIача цар унахцIено чIоагIъеча цIенхаштта кхоачамбоацараш долга.

— Мишта лерхI республикерча спортсменашен физкультурникашен хIапзара шоай цIей дезде?

— Дика кийчо яьй физкультурника Ди дездара. Цига дакъа лоацаш хургъя ерригa ДСО-ш стадионаш, майдаш, чакхъяргья шахматех, шашкех, теннисах, мини-футболах, дозал айдарах. городашни спортах йола яхьаш. Тайп-тайпарча клубашкеи кинотеатрашкеи спортивни тематика йола фильмаш гойтаргда, вIашагIкхетараш чакхдаргда. Дувла спортивни майдашка!

Берий яхьаш. В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

ЙИЪЛАГIА МОТТИГ

КхоалагIча зоне ловзача футбольни командаша хьалхарча гон вIашагIкхетараш чакхдаьхад. Хьалха ба кубанцаш, цар активе 25 очко я. ШоллагIчен кхоалагIчен моттигашка ба Майкоперча «Дружбан» Саратоверча «Соколен» футболисташ.

Командаш	Л	К	Н	Э	Б	О
«Кубань»	16	12	1	3	29—12	25
«Дружба»	16	10	3	3	21—15	23
«Сокол»	16	10	2	4	34—15	22
«Терек»	16	9	3	4	20—11	21
«Спартак»	16	9	3	4	28—21	21
«Торпедо» Вж.	16	9	1	6	28—16	19
«Уралан»	16	8	3	5	28—14	19
«Атоммаш»	16	7	4	5	26—15	18
«Цемент»	16	6	6	4	15—13	18
«Динамо»	16	7	3	6	13—15	17
«Машук»	16	6	4	6	20—19	16
«Нарт»	16	4	4	8	21—27	12
«Торпедо» Тг	16	4	3	9	15—29	9
«Салют»	16	4	1	11	12—26	9
«Локомотив»	16	2	3	11	11—37	7
«Старт»	16	1	5	10	4—20	7
«Волгарь»	16	1	5	10	7—27	7

Дика чакхбаьккхар хьалхара го грозненцаша. Уж нийсазза котбаьннаб. Яккха йиш йолча 32 очкох ткъаь цаI очко яьккхай цар. Къаьстта гIадвугаш да шоай наIарашка цар 11 бургац мара чакх ца ялийтар — зонера дикагIбола хьокхам.

Дукха ха йисаяц шоллагIа го дIаболале. Вай теш грозненцаша толам баккхара низ кхоберг ца хиларах.

М. ЭРЗИЕВ.

ХЬУ—ХАЛКЪА РУЗКЪА

Назрановски мехлесхоза чуйоагIа Малгобекски, Карабулакски, Армахински лесничестваш. 160 саг ва цар коллективашка болх беш. ВIаши социалистически яхье а яьнна, хьалхара моттиг яккхара къувсаш я тха лесничестваш. Цу къовсаме коттъяьннай Арчаков Макшарипа кулгалду Малгобекски лесничества коллектив. Дика лел гIулакхаш кхыча лесничествашка, ерригача мехлесхозе. Укх шера ворхI бетта план тIеххоачашъяьй тха мехлесхозо. Кхо процент гаргга лакхъяьй къахьегама овсарле, 105 процент кхоачашъяьй товарни продукци арахецара план. ДIадахача шера укх ханаца нийсйича 120 процент гаргга я укх шера ворхI бетта арахийна продукци. Цу тайпара толамаш даха таро хиннай укх шерарча КПСС ЦК Пленумий соцамаш кхоачашдара тхоай ерригa таронаш оарцагIъяьха оаха къахьегарах.

Цу хьакъе боккха теркам тIабахийтар оаха нахаца бечa кхетама балха, из болх дIабахьа оарцагIбаьхар коммунисташ, кадрови болхлой. КПСС ЦК январски июньски Пленумий соцамаша хьалхашка увттаду декхараш белгала даьхар партийни собранешка. Уж къаьта дIадовзийтар берригача болхлошта. Массане а кхетадир ди сайранга дахача сагота боацараштa хьалха санна паргIата хургйоацалга, уж бехктокхаме озаргболга, массавар а цхьатарра дика къахьегаш шоай декхараш кхоачашдеш хила везалга. Цудухьа цар толамаш а даьхар хьу хьекхача моттигашка, гаьнаш дIаювча, хьекха хьу ханнахьа пехашта тIаувзача, из ханнахьа чакхйоаккхача, иштта кхыча участкашка а.

Укх шера йиълагIча квартале Малгобекски лесничестве хьу чакхйоаккхаш йола цех хьалъе декхарийла яр тха лесхоз. Цхьабакъда, перестройка декхараш сихагIа кхоачашдара укх шера хьалхарча квартале яь яьккхар из цех. 50 эзар сома маьха продукци арахепа декхарийла я из. ВорхI бетта декхараш дикка тIеххоачашдаьд цеха коллективо. ХIанзза а гучадаьннад цу цехерча балха овсарле лакха йолча оборудованех кхы а дукхагIа пайда эца йиш йолга.

Нохч - ГIалгIайчен хьун боахама министерстве юкъера лаьрхIача цхьа кубометр хьух 100 сом пайда эцача тха лесхозе цхьа кубометр хьух 160 сом пайда эц, из да чакхйоаккхача хьух отходаш геттара кIезига дIакъестаргйолча тайпара тхоай болх оаха вIаштIехьбаькхалга.

Масала, бахархоша, предприятеша, боахамаша сихха дIаэц тха лесхоза цехаша арахепаш йола карташ ю штакетник. Штакетник йоаккхача хьух тоъал материал юс, из а йоаяц оаха. Тайптайпарча хIамай Iержаш хьаю цунах. Иштта кхоачашду оаха дахчан товарашца наьха а производствай а хьашташ. Укх пятилетке дIахо хьоргба тха лесхозо наьха хьашташ дикагIа Iалашдара беш бола болх. ХIанзчул 50 процент дукхагIа арахепа лаьрхIад оаха «Сорго» яхача баьцах деш дола новраш, сьаргий тускараш, яьшкаш, белий а, целий а, дагарий Iержаш, штакетник, сьаргий новраш, кхыйола продукци. Из ерригa продукци 50 процент дукхагIа арахецарга дIакхоачаргья тха цехаш ер пятилетка чакхйоалаш. Арахецача товарий боарам лакхбергба керда болхлой хьа ца а эцаш, оборудованех, хьун материалех дукхагIа пайда эцарца, хIара болхлочун къахьегама овсарле лакхъярца. Цу тайпара эргалонаш хургья арахецача продукцега диллача а.

Доккхий декхараш латт лесхоза коллектива хьалхашка продукцега дIайодаш йола хьу меттаоттаеча а. Укх пятилетке 1300 гектар майдаш тIа керда хьу дIайоагIаргья оаха, 270 гектара тIа дIаетIача къонача гаьнашта. хьу хьалкхеяра прогрессивни технологега хьежжа, доагIаш дола Iунал дергда, 500 гектара тIарча хьуна, гонахьарча Iалама новкъа хургдоацаш, зене йола садоахка хIамаш йоаяра биологически хьисапе къовсам лоаттабергба.

Массайолча балха моттигашка юкъе йоалаергья бригадни подряд.

Белгалбаха безам ба са. шийна хьалхашка латта декхараш дизза кхоачаш а деш, хьайоагIача тха лесхоза болхлой коллективе дикагIа къахьегараш: станочникаш М. Джугутгиреев, А. Бузуртанов, пилорамщик О. Эльмурзиев, трактористаш А. Курскиев, А. Боков, Б. Додов, кхыбараш а. Атта кхоачашдулургдола декхараш дац тхона хьалхашка латтараш. Цхьабакъда, оаха тхоай дерригa хьинар а говзал а тIайохийташ, хьаькъалца болх вIаштIехьбоаккхе кхоачашдулургдолаш да уж.

М. ХУТИЕВ,
Назрановски мехлесхоза директор.

СУРТА ТIА: гуржий халхар деш ба Ломинадзе Леваи Бежашвили Заури — Тбилисерча 3-ча экспериментальни школера хореографически ансамбла солисташ.

Г. КИКВАДЗЕ сурт.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

Терешкова Валентина: «Диалог» — уникальни журнал

— «Диалог» яха керда советско - индийски кхалнаьха журнал ше санна дар кхы доацар да, — аьлар цун керттерча редактора, доазол арахьарча мехкашца доттагIали культурни бувзамаши лелалара йолча Советски обществай Союза председатела Терешкова Валентинас, Москве журнала эрсий меттала хьалхара номер араялара хетаьча пресс-конференце (Деле из журнал английски меттала арадаьннад).

— Советскийи индийскийи кхалнах шоайла дикагIа бовзарца, дIа-хьа яхар кхетадарца планетера машар чIоагIагIа хургхилар, — белгалдаькхар Терешкова Валентинас. — Цар хIанзарча ханара лоархIамера проблемаш къестаеча тIабода никъ хьакъале а реалистически а хургболаш дунен общественноста хетараш чIоагIдеча дуккха а де йиш я.

Вай мехка Кердадарий кепайоазон Агенстваш дакъа а лоацаш Советски кхалнаьха Комитетон Инде Индийско-советски кхалнаьха ассоциацен арахецаш дола «Диалог» яха журнал — общественно-политически хинна ца Iеш литературно - художественни журнал а да — белгалдаькхар Терешкова Валентинас. — Цу тIа кепаетаргъя керттерча советскийи индийскийи яздархой, поэтий произведенешта, культура а искусство а деятелех йолча очеркашта, шин мехка халкъий оамалех, традицех дувцаргда. ХIаьта къаьста кхалнаха согатдеш йола проблемаш ювцаргъя.

Терешкова Валентинас хоам баь ма хиллара, вай оагIорахьа редколлегена юкъеболх цIи хеза бола яздархой, журналисташ, Iиламанхой, «Советски кхалсаг», «Крестьянка», «Работница» яхача кхалнаьха журналий редактораш, иштта, кхыбараш.

Роман БАРАШЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

8 АВГУСТ
ФИЗКУЛЬТУРНИКА ДИ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут». Iуйрийнара информационно - ашарий программа.
8.35 — Татарски АССР «Ляйсан» яхача фольклорни ансамбла выступлени.
9.00 — «ХIана, сендухьа». Бераштa йола передача.
9.30 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. В. И. Ленин. Вахара оагIонаш. Телевизионни фильм. «Годы тревог и борьбы». 1907 — 1917 шш. 3-гIа фильм — «ТIема юкъе тIом».
10.30 — Физкультурника Денга. Документальни фильмаш: «Аракеляна беш», «Ахиллеса кIоажув».
11.20 — «У дружбы нет межи». 1-гIа передача.
11.50 — «Са хьамсара Даьхе». Фотоконкурс.
11.55 — «Массанена а хIаранена а», Валентина Голубева; эрганолех ю уйлаш.
12.25 — Советски илли концерт.
12.50 — «Саги закони».
13.20 — «Оризонт» яхача ансамбла выступлени.
13.30 — Мультфильмаш: «Ансиса зизаш», «Мечта» (Латви).
14.00 — «ДоттагIал». Телевизионни журнал.
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — Сийлахьча Октябра юбилейга. «Историн довргдоаца мугIараш». «Весна на Заречной улице». Художественни фильм.
16.35 — «Гушдар — теша хала дар».
17.30 — «СелаIад» яхача халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. Боливе фольклорни балет.
18.00 — Концерт.
18.15 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
19.00 — Футбол. Англе сборни — дунен сборни. Англера передача. Перерыв йолча хана (19.45) — «Кердадараш»...
20.45 — «Халкъа ашараш».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Эрголонаш: опыти проблемаши».
21.50 — «Дерригa седкъий» яха ансамбль.
23.30 — «Ага». Телевизионни документальни фильма премьера.
00.20 — «Кердадараш».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.20 — Физкультурника Денга. Телевизионни документальни фильмаш: «Йолаш я иштта юрт», «Нувра тIара цIей».
9.00 — «Iуйрийнара почта». Ашарий передача.
9.35 — Тахан — физкультурника Ди. С. Орджоникидзе цIерагIча стадионера репортаж.
10.20 — «Мишта хала да чемпион хила». Фильм.
10.30 — «Кавказская пленница, или новые приключения Шурика». Художественни фильм.
11.50 — «Кердадараш».
12.20 — «Опасный приз». Телевизионни короткометражни художественни фильма премьера.
12.40 — «Iалама къайленаш», Iилма - довзийтара фильма премьера.
13.00 — «Приключения принца Флоризеля». Телевизионни кхо сери йола субтитрашцара художественни фильм. 1-гIа сери.
14.10 — «Нохч-ГIалгIайчен кIира».
14.20 — Дезала юкъера концерт.
14.50 — «Повар, портной, пианисти кхыбараши». Фильм.
15.5 — Кхоана — гIишлонхочун Ди.
15.35 — ГIишлонхочун ден хетадаь концерт (нохчий меттала).
16.05 — Йицлургйоаца музыкальни сайренаш. Болгарски опера артистий концерт.
16.40 — «Хьалхара чIагарг». Художественни фильм.
17.55 — Мультфильмаш: «Пилла лаьрхIа совгIат», «Рузкъа», «Морхашца цхьана новкъа».
18.25 — Б. Брехт. «Карьера Артура Уи, который могло не быть». Челябински тенийн театра фильм - спектакла премьера.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Шин жIалех». Мультфильм (ЧССР). 3-гIа дакъа.
20.15 — «УнахцIено».
21.00 — «Ха».
21.40 — Кхоанара передачай программа.
21.45 — «Михага улла бIи». Художественни фильм.
23.20 — «Кердадараш».

9 АВГУСТ
ГIИШЛОНХОЧУН ДИ
I ПРОГРАММА

7.00 — «90 минут». Iуйрийнара информационно - ашарий программа.
8.30 — Ритмически гимнастика.
9.15 — «Спортлото» тираж.
9.30 — «Будильник».
10.00 — «Аз гIуланх ду Советски Союза!».
11.00 — «Iуйрийнара почта». Ашарий передача.
11.30 — «Никъ берий клуб».
12.30 — «Ашарий киоск».
13.00 — «Юртара сахьат».
14.00 — «УнахцIено».
14.45 — «Соколик». Мультфильм (Латви).
15.00 — «Горожане».
15.30 — «Хьажархой декхарца». «Бераллара ваьнна бIаьди даьлча». Художественни фильм.
17.00 — Халхаювл Малавика Сарукан (Инди).
17.20 — «Александр Фадеевх кхо новелла». Дувцар Ираклий Андроников.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — «Козетта». Мультфильм (Латви).
18.55 — ДIалокх РСФСР заслуженни артиста Б. Феоктистовс (балалайка).
19.40 — «Кердадараш».
19.45 — ЦТ экрана тIа духхьашха. «Лиха беда начало». Художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.50 — Бокхийчарна мультфильмаш: «Калейдоскоп-70». «Духхьала бокххийбарашта».
22.10 — «Футболах обозрени».
22.50 — «Кердадараш».
22.55 — Дунен халкъашта юкъера Эдинбургски искусствай фестиваль хьаеллар. Шотландера трансляци.

II ПРОГРАММА

8.00 — «Зарядка е дIаоттa!».
8.20 — ГIишлонхочун Денга. «Телевизионни документальни фильмаш: «МЖК хьалдаьцIа», «Валентина Петровнай балхаш».
9.5 — Мультфильм.
9.15 — Гуджарата Iуний ритмаш (Инди).
9.45 — Д. Шостакович. ВорхIлагIа симфони. Ашарий оагIонаш. Документаш. Дагалаттараш.
11.00 — «Юртара школа традицеш». Телевизионни документальни фильма премьера.
11.30 — «На пороге». Телевизионни художественни фильма премьера. 1, 2-гIа сереш.
13.45 — «Дунен кагирхойн».
14.20 — Реклама.
14.25 — «СелаIад» яхача халкъа творчества телепрограммай дунен халкъашта юкъера фестиваль. Боливе фольклорни балет.
14.55 — «БаьцовгIай дуне».
15.55 — Сийлахьча Октябра 70 шу дузаш. Советски искусства оагIонаш. Литературеи театри. 3-гIа фильм.
17.15 — Мехка къаман театрий фестиваль. Ш. Салихов. «Приговор». М. Вахидова цIерагIча Таджикски кагирхой театра фильм-спектакль.
19.15 — Говраш хехка спорт.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Незнайка — художник». Мультфильм.
20.15 — Автомобильни спорт. Дунен чемпионат. «Формула-1» яха класс. Венгрера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Кхоанара передачай программа.
21.45 — Доазол дехьарча фильма экран. «Гармония» (Венгри).
22.40 — Нидерландски эстрада артистий концерт.
22.55 — «Речка-невеличка». Телевизионни документальни фильм.

РАДИО

8 АВГУСТ
ФИЗКУЛЬТУРНИКА ДИ

7.20 — «Юртара Iуйренаш» (нохчий меттала).
7.35 — 7.40 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — Объявлени.
10.15 — 10.35 — «Вахаро тIаэцац» (гIалгIай меттала).
11.00 — «Къонал».
11.30 — 12.00 — Микрофон хьалхашка театр.
12.40 — «Сатирически микрофон» (гIалгIай меттала).
13.00 — 13.15 — «Кердача тайпара уйла е болх бе». Беседа (нохчий меттала).
15.15 — Физкультурника Ден хетадаь концерт.
16.00 — «Бригадни подряд болх беш я».
18.00 — 19.00 — «Музыкальни почта» (гIалгIай меттала). Леш.

9 АВГУСТ
ГIИШЛОНХОЧУН ДИ

7.15 — Республиканских газетий обзор.
7.30 — Передачай программа.
7.35 — 7.40 — Объявлени.
8.25 — 9.00 — «Шоана дукха еза ашараш».
11.20 — 12.00 — ГIишлонхочун Ден хетаьь музыкальни программа.
15.15 — 15.30 — «Партгруппашка отчеташи хоржамаши» (гIалгIай меттала).
16.00 — Школьни глобус.
16.30 — 17.00 — «Къона смена» (нохчий меттала).
18.00 — 19.00 — «Иллеца доттагIал долчарна». Концерт.

Бахача наьха теркамга!

1987 шера 1 августа денз пайда ца эцаш дисача авиабилета мах юхадIалургба, цох деннар мел дукха дале а билети шиъ удостоверенин хьахьекхачоа Аэрофлота моллагIча агентстве лаьрххIа къоастаьча кассе.

1 августа денз ха тIа а оттаяь билеташ дохкаргдац, СССР ерригача аэропорташка гIоллара транзит дIакъайлай

— служебни билет далар дехаш:
— № 1 йолча формагIа бIухой болча пассажирашта далар дIадехаш:
— мах боацаш вахте хIама дIаяхьа бокъо йолаш тарифа тIара 50 процент скидка йолаш билеташ нийцарашкара дIанйккхача.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!
ДIАДОЛАДАЬД 1988 ШЕРА «СЕРДАЛО» ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тIехьа а ца доахош, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА

В. И. Ленина цIерагIа майда. 19.00. Н. И. Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода вокально-инструментальни ансамбла концерт.

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIарен парк. 6.00. «УнахцIено» яха клуб. 9.00. Болх беш я аттракционаш. 10.00. Физкультурника Ден хетаяь теннисах йола яхьаш. 14.00. «КIай ладья» яха шахматни клуб. 15.00. ДIалокх духови оркестро. 16.00. Массови ловзараш, викторинаш. 20.00. Хроникально-документальни фильмаш хьокхар.

1-ча Мая цIерагIа беш. 8.00. Книжкаш дезарий городской клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дIа-хьа хувцар. Книжни лотерея.

В. И. Ленина цIерагIа ДК. 18.00. «Городской беша духови оркестро локх» яха духови музыка сайре. 19.30. «ВIашагIкхетар» яха дискотека. 20.00. «Мехкашкеи континенташкеи гIолла» яха кинолекторий.

Н. К. Крупская цIерагIа ДК. 14.00. «Са мохк — Нохч-ГIалгIайче». 18.00. «УнахцIено» яха клуб.

Химикий ДК. 15.00. «УнахцIено дегIа чу — унахцIена лоIам!» яха спортивни цIей.

Просвещене болхлой ЦIа. 12.00. «Космосеи религии» яха беседа. 14.00 «Музыка вайна юкъе» яха музыкальни викторинаш. 16.00. Юртарча хьехархошта лаьрхIа агитколлектива концерт.

«Красный молот» завода ДК. 17.00. Iалам дезарий клуб. 17.30. «Лаьтта машар хилийтара духьа» яха тематически кинохьокхар.

Пролетбата цIерагIа ДК. 13.00. Къонабарий цIей. 15.00. «КхувшбоагIарий старташ». 16.00. Спорта мехка гIолла «А»-гара «Я» — га кхаччалца яха беседа.

«Оргтехника» объединене ДК. 9.30. Берий литература обзор. 10.00. «Малх» яха ловзарий клуб. 10.00. «Росинка» яха берий кинотеатр. 18.00. «Денал долаш хиларца цIи хеза революционераш» яха беседа. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

М. Горьке цIерагIа клуб. «Огонек» яха игротека. 10.30. «Сийг» яха берий кинотеатр. 12.00. «Тхо долча тахан сакъердаме я» ловзара программа.

В. Маяковске цIерагIа клуб. 10.00. «Малх» яха берий клуб. 20.00. Кагирхой салаIара сайре.

С. Орджоникидзе цIерагIа стадион. 10.00. Физкультурника Ерригсоюзни ден хетадаь спортивни цIей.

«Динамо» яха стадион. 9.30. Физкультурника Ерригсоюзни ден хетаяь спортивни цIей.

«Локомотив» яха стадион. 10.00. Физкультурника Ерригсоюзни ден хетадаь спортивни цIей.

«Старогрознефть» НГДУ стадион. 10.00. Физкультурника Ерригсоюзни ден хетадаь спортивни цIей.

«Октябрьнефть» НГДУ стадион. 10.00. «Нефтяника» Ветераний командаца доттагIален вIашагIкхетар.

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-80-12. 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-80-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи денош.

СФ05313. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2855.